

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

AGRESIVNÍ DĚTI V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

Bakalářská práce

Studijní program: B7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506R012 – Speciální pedagogika předškolního věku
Autor práce: **Ladislava Tarčoňová**
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ladislava Tarčoňová**
Osobní číslo: **P11000044**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika předškolního věku**
Název tématu: **Agresivní děti v mateřských školách**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívané k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a zjistit, která z těchto metod je nejčastěji využívána v praxi.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANTIER, E., 2011. Agresivita dětí. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-881-4.

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., eds., 2010. Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8.

PONĚŠICKÝ, J., 2010. Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie. 2. dopl. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-378-3.

PREKOPOVÁ, J., 2009. Malý tyran. 6. rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-589-9.

ŠIMANOVSKÝ, Z., MERTIN, V., 1996. Hry pomáhají s problémy: Hry a hryčky pro rodiče a dítě. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-85282-93-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **2. dubna 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. dubna 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Miroslavovi Meierovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a za všechny cenné rady, připomínky a postřehy.

Název práce: Agresivní děti v mateřských školách

Jméno a příjmení autora: Ladislava Tarčoňová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2013/2014

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce se zabývala problematikou agresivních dětí v mateřských školách. Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívané k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a zjistit, která z těchto metod je nejčastěji využívána v praxi. Práce byla rozdělena na část teoretickou, ve které byla za použití odborných zdrojů popsána a charakterizována problematika agresivních dětí v mateřských školách. Druhou část bakalářské práce tvořila část empirická, která byla zpracována na základě vyhodnocení dotazníků, které byly rozdány 40 učitelkám mateřských škol. Vyhodnocením dotazníků bylo zjištěno, že učitelky mateřských škol vnímají agresivitu dětí jako vzrůstající a poměrně často se vyskytující jev. Učitelky mateřských škol využívají metody přímé a nepřímé práce, jejichž využívání bylo vyhodnoceno v empirické části. Došli jsme ke zjištění, že učitelky mateřských škol využívají metody přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi v mateřské škole, ale nadstandardně a hlouběji se problematikou nezabývají. Přínosem bakalářské práce může být inspirace pro pedagogickou praxi ve využívání metod přímé a nepřímé pedagogické práce s ohledem na potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a prohloubení povědomí o této problematice.

Klíčová slova: agrese, agresivita, děti předškolního věku, mateřská škola, metody přímé a nepřímé pedagogické práce, učitelka mateřské školy.

Name of the thesis: Aggressive Children in Kindergartens

Author's name and surname: Ladislava Tarčoňová

Academic year of thesis submission: 2013/2014

Thesis supervisor: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Abstrakt

The bachelor thesis dealt with the problems of aggressive children in nursery schools. The aim of this thesis was to characterize the direct and indirect methods of teaching work used to suppress children's aggression in nursery schools and determine which of these methods is most often used in practice. The work was divided into a theoretical part, which described and characterized problems of aggressive children in nursery schools using expert sources. The second part of the thesis formed the empirical part, which was prepared on the basis of the evaluation questionnaires that were distributed to 40 teachers of kindergartens. Through questionnaires evaluation was found that teachers perceive children's aggression as growing and relatively frequently occurred phenomenon. Kindergarten teachers use methods of direct and indirect labor, whose use was evaluated in the empirical part. We came to the conclusion that kindergarten teachers use methods of direct and indirect educational work with aggressive children, but they do not address the deeper problems and a high standard issues. The benefit of the thesis can be an inspiration for teaching practice in the use of direct and indirect methods of educational work with respect to the reduction of aggressive children in kindergartens and deepening awareness of this issue.

Keywords: aggression, aggressive, preschool children, kindergarten, direct and indirect methods of teaching, kindergartner teacher.

Obsah

Úvod.....	10
Teoretická část.....	12
1 Agrese.....	12
1.1 Agresivita.....	12
2 Agresivita a vývoj dětí.....	13
2.1 Prenatální období a agresivita.....	14
2.2 Perinatální a postnatální období – novorozenec, kojenec a agresivita.....	14
2.3 Batolecí období a agresivita.....	15
2.4 Předškolní věk a předškolní věk.....	15
3 Příčiny agresivního chování dětí.....	16
3.1 Rodina a agresivita dětí.....	16
3.2 Média a agresivita dětí.....	18
3.3 Současná společnost a agresivita dětí.....	19
3.4 Škola a agresivita dětí.....	19
3.5 Neuspokojené potřeby a agresivita dětí.....	20
4 Agresivní děti v mateřské škole.....	21
4.1 Mateřská škola.....	21
4.1.1 Učitelka mateřské školy.....	22
4.2 Charakteristika dítěte předškolního věku	23
4.3 Projevy agresivního dítěte v mateřské škole.....	24
4.3.1 Hry chlapců a dívek vedoucí k agresivitě.....	25
5 Metody přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi v mateřské škole.....	26
5.1 Odměna a trest.....	27
5.2 Hry k potlačení agresivity.....	28
5.2.1 Regulační hry k potlačení agresivity.....	29
5.2.2 Motivační hry k potlačení agresivity.....	29
5.2.3 Alternativní hry a způsoby k potlačení agresivity.....	30
5.3 Spolupráce s rodiči agresivních dětí.....	30
5.4 Spolupráce s odborníky.....	31
Empirická část.....	33
6 Cíl bakalářské práce.....	33

7 Formulované hypotézy.....	33
8 Použité metody průzkumu.....	33
9 Popis zkoumaného vzorku.....	34
10 Výsledky průzkumu.....	36
11 Ověření hypotéz.....	46
Závěr.....	49
Navrhovaná opatření.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	52
Seznam příloh.....	54

Úvod

Život v dnešní společnosti lze charakterizovat přinejmenším jako komplikovaný. Již od počátku, tedy od narození, se dítě stává její součástí. Působí na něj rodina, škola a další vlivy, které nám společnost, v níž žijeme, přináší. Dnešní společnost je rychlá, dravá a mnohdy konzumní. Jakoby se odklání od tradic a její prioritou se stává, či je, především pak „honba za něčím“. Lze ovšem tvrdit, že toto vše není pouze vinnou lidí zde žijících, ale podmínkami, s nimiž se musíme vypořádat.

Zpravidla lidé upřednostňují práci ze strachu, aby o ní nepřišli, a tím narůstá stres a nervozita. Následně zbývá málo času na volnočasové aktivity, času pro sebe samotného, pro děti, rodinu a odpočinek.

Tyto podmínky, jejich vliv na rodiny, ovlivňují i děti. Stres je jistě jedním z velkých faktorů, který působí a ovlivňuje děti. Dítě vnímá, cítí a přebírá vzorce chování, jež jsou mu předkládány. Možná i z toho důvodu se stává, že jsou dnešní děti, dravější, průbojnější, sebestřednější či také agresivnější.

Téma bakalářské práce a práce samotná se zabývá „Agresivními dětmi v mateřských školách“. Příčin a vlivů na vznik agresivních projevů u dětí může být mnoho, mohou jedna na druhou působit, ale pokud již dojde k agresivnímu projevu dítěte, je nutné si položit otázku, jak s takovým dítětem pracovat. Tedy, co má učinit učitelka dětí v mateřské škole, jež s takovými dětmi pracuje.

Na dítě, byť v tak brzkém věku, je nutné nahlížet jako na osobnost a vnímat ho jako partnera, kterého musíme umět vést, učit a pomáhat mu, s ohledem na jeho aktuální věk, stupeň vývoje a případně speciální vzdělávací potřeby. Vzhledem ke svému věku a stupni vývoje si dítě nemusí být vědomé, že jeho chování je ve společnosti nepřijatelné, a že se jedná o narušování společenských hodnot a pravidel. Hlavní roli zde má rodina a její výchovné působení. Učitelky mateřských škol mají realizovat takový přístup, jež by byl právě s rodinou propojen a vedl k pozitivním výsledkům a převedení dítěte na „správnou cestu“, jež mu život pomůže usnadnit.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívané k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a zjistit, která z těchto metod je nejčastěji využívána v praxi.

Předmětem práce je pohled učitelek na práci s agresivními dětmi, tedy, jak s dětmi pracují, a které formy metod pedagogické práce používají či případně upřednostňují či vůbec nevyužívají.

Pro toto zjištění byla vybrána metoda dotazování a technika dotazníku. Dotazníky byly určeny pro učitelky mateřských škol, které byly vzorkem respondentů pro průzkum, který je představen v empirické části práce.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části a to část teoretickou a část empirickou.

Teoretická část je rozdělena do pěti hlavních kapitol charakterizujících problematiku agresivních dětí předškolního věku, jimiž se práce zabývá. V první kapitole je popisována agrese a agresivita jako obecné pojmy, které mohou napomoci k lepšímu vhledu do problematiky. V druhé kapitole je charakterizován vývoj dítěte od početí až do předškolního věku dítěte a možné vlivy a příčiny agresivity v popisovaných obdobích. Třetí kapitola mapuje možné příčiny, které mohou zapříčiňovat, či mít vliv na agresivní chování dětí. Ve čtvrté kapitole je popsána mateřská škola jako instituce, charakteristika předškolního dítěte a projevy agresivně se projevujících dětí. V páté kapitole jsou popsány možné metody přímé a nepřímé pedagogické práce učitelek, které mohou využívat k potlačení agresivity dětí v mateřských školách.

Druhá část bakalářské práce, tedy část empirická, přináší výsledky průzkumného šetření, tedy vyhodnocení dat z dotazníků.

Bakalářská práce se zabývá důležitou problematikou, jež je i z pohledu autorky a její vlastní zkušenosti aktuální a tudíž je nutné se touto problematikou zabývat. Práce je určená učitelkám mateřských škol, jimž by mohla pomoci v inspiraci v další práci s agresivními dětmi. Zároveň by se mohla stát i jistou formou prevence, k níž mohou dopomoci metody, které jsou v práci popsány.

Každý člověk je jiný, lidé mohou mít jiné postoje, názory a hodnoty. To se tedy týká i rodičů, učitelů a samozřejmě dětí, které tyto vzorce přebírají od dospělých. Pokud budou chtít učitelé i rodiče, je více než možné, že se i správná cesta pro agresivní předškolní dítě může nalézt.

Teoretická část

1 Agrese

Agresi lze charakterizovat jako pojem vycházející z řeckého „aggressio“. Jedná se o útok či jednání vyvolávající násilný postoj k objektu, tedy k věci, přírodě, člověku či k sobě sama. Agrese vyvolává a vybízí k záměru ublížit (Těthalová 2013, s. 10).

Z psychologického hlediska je ovšem agrese vrozenou vlastností, která může sloužit nejen k útoku, ale také k obraně, sebeprosazení, dále například získání potravy, ale i k udržení vlastního života.

Jedná se v podstatě o pojem, jež v sobě nese abstraktně-emoční vztahy a impulzy jedince (zlost, vztek, pohrdání, atd.). Povětšinou je agrese hodnocena negativně ve smyslu msty, pohrdání, zloby, ale pravda je, že může nést i pozitivní smysl, kdy může sloužit jako boj proti zlu, jako boj za svobodu, atd. (Poněšický 2010, s. 17).

Podle Freuda nelze pojímat agresi pouze z psychologického hlediska, ale nedílnou součástí je i hledisko biologické, tedy souhrn mezi anabolismem, zabudováním přijatých živin do organismu a katabolismem, tedy vylučování živin rozpadu. „Na psycho-sociální úrovni by se jednalo o rozbíjení starého a stavění nového, nových názorů či řešení“ (Freud in Poněšický 2010, s. 18, 19). K této definici agrese se též přiklání autorka bakalářské práce. Na vznik agresivity jistě může mít vliv i dědičnost, zároveň je však podstatná i výchova a prostředí a vzorce chování a návyků, které jsou mu od narození předkládány.

1.1 Agresivita

„Aggressivus“ je řecký pojem označující agresivitu. Lze ji popsat jako vrozený útočný postoj, který je součástí každého jedince. Jedná se o postoj, mobilizující síly organismu ke vzdorování proti těžkostem, tedy o dispozici k agresivnímu chování.

Konkrétní projev a míra záleží na vrozené dispozici, ale i na výchově a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá či vyrůstal (Těthalová 2013, s. 10).

„Agresivita má u člověka rozmanitou podobu: agresivně lze myslet a komunikovat, prožívat, jednat, agresivita je obsažena v našich představách a fantaziích, přáních, denních a nočních snech“. Agresivitu lze dělit na **vnitřní** a **vnější**, kdy vnější je pozorovatelná okolím.

Dále na **verbální**, u níž jedinec může napadat slovně, a **brachiální**, jež je charakteristická fyzickým útokem.

Další dělení agresivity je možné podle působení, ke kterému ji jedinec směřuje, tedy **intrapunitivní** agresivitu, jež je směřovaná k jedinci samotnému nebo agresivita **extrapunitivní**, která je směřována a vedena proti okolí (Vymětal 2003, s. 258).

Kategorie, které uvádí psychologie, je dělení na základě motivace, jež vede jedince k agresivnímu jednání:

- **Agresivita instrumentální**, do níž lze zařadit i agresivní projevy dětí, jež si tímto způsobem formují osobnost a poznávají svět, a je to jakýmsi nástrojem individualizace. Tento typ agrese je nahrazením nástroje, tedy prostředkem, který napomáhá něčeho dosáhnout a je osvojený zpravidla nápodobou či učením.
- **Agresivita samoučelná** je typem, který je agresivnímu jedinci příjemným. Jedná se o požitek, zvyšování sebevědomí, sebepojetí. Jako příklad lze uvést sadismus, což je nebezpečný druh agresivity, který přináší potěšení z fyzického utrpení někoho jiného za účelem sexuálního uspokojení.
- **Agresivita jako důsledek afektu** je charakteristická zejména pro jedince s narcistickou povahou, kteří nestandardně reagují na ponížení a velmi snadno se dostanou do afektu, jež je důsledkem agresivních výpadů, které si mnohdy ani z důsledku afektu nemusí pamatovat. Do afektu se ovšem může dostat každý člověk.
- **Agresivita reaktivní** může být, jak již název napovídá, reakcí na ohrožení: například na nedostatek tělesných či psychických potřeb.

„Agresí hájíme vlastní psychickou a fyzickou integritu, a je-li potřeba i integritu druhých. Jestliže je však situačně a formou či intenzitou nepřiměřená, stává se problémem“ (Vymětal 2003, s. 258–261).

2 Agresivita a vývoj dětí

Příčin vzniku agresivního chování může být mnoho. Je však jisté, že faktory, vyvolávající agresivitu mohou mít zárodky již v děloze matky. V této kapitole se budeme

zabývat vývojovými mezníky od početí po předškolní věk, jež je stěžejní v obsahu práce, dále vlivy a možnými příčinami, které mohou ovlivňovat agresivní chování. V rámci tématu je nutné zabývat se vývojovými mezníky před obdobím předškolního věku, poněvadž možné příčiny vzniku mohou být zakořeněné právě již v předešlých vývojových obdobích.

2.1 Prenatální období a agresivita

Prenatální období, období vývoje jedince během těhotenství, je jedním z nejvýznamnějších období z hlediska vývoje, ale i možných vzniků agresivních projevů a problémů v chování.

Již v těhotenství jsou patrné velké rozdíly mezi plody. Některé plody se mohou jevit klidně, s menším množstvím pohybů v děloze matky. Jiné plody jsou naopak aktivnější, vzrušivé a jejich pohyby jsou velmi časté.

Temperament plodu je ovlivněn geneticky. Nemalý je ovšem i vliv matky a jejího chování, jednání a prožívání během těhotenství. Náladovost, stres či například nevhodné návyky matky (nevhodná strava, alkohol, užívání návykových látek apod.) mohou velmi podstatně ovlivňovat plod a jeho další psychický vývoj a možné agresivní chování (Antier 2011, s. 11–13).

2.2 Perinatální a postnatální období – novorozenec, kojenec a agresivita

Významným a důležitým je též období kolem porodu. Pro vývoj jedince může být důležité jak samotný porod probíhal, zda nedošlo ke komplikacím, které by mohly mít nepříznivý vliv na plod. Jako příklad lze uvést dlouhotrvající porod, mechanické poškození plodu či například přiškrcení plodu pupeční šňůrou.

Velmi podstatný po přestřižení pupeční šňůry a prvním vdechu je tělesný kontakt dítěte s matkou, jelikož u dítěte dochází ke změně prostředí, na které dítě doposud bylo zvyklé. Pokud dítě po porodu pociťuje kontakt, podporu, dotek, tím menší je jeho potřeba rozvíjet agresivní chování, jež by mohlo nastat nedostatkem těchto důležitých a podstatných kontaktů.

Novorozence s agresivními sklony může charakterizovat neustálý, nepřetržitý pláč, rudá barva či chvění. Již tyto projevy lze považovat za projevy agresivního chování, jež lze ovšem

regulovat správným vnímáním požadavků dítěte. Velmi důležité je také chování matky k dítěti. Dítě reaguje nejen na dotek, ale i její tón hlasu, vnímá její cit, přízeň a blízkost. Negativními projevy může naopak reagovat na její nezájem a odtažitost či odmítání (Antier 2011, s. 14–19).

2.3 Batolecí období a agresivita

Batolecí období, období mezi 1. a 3. rokem života dítěte, lze nazývat též jako období prvního vzdoru, tedy uvědomování si vlastního „JÁ“, neboli sebe uvědomování. U dítěte dochází k větší aktivitě a samostatnosti (WikySkripta 2014b). „Dítě impulzivně a egoisticky prosazuje vlastní vůli, což vyznívá spíše jako umíněnost a tvrdohlavost“ (Michalová 2012, s. 55). U dětí je puzena určitá míra negativismu. Dochází k vynucování, zkouší míru hranic, které zákonitě vzhledem k věku nezná a pokouší. Jedná se však o normální vývojový jev (Michalová 2012, s. 56).

„Negativismus dítěte se postupně překonává v láskyplném klimatu a při dovedném výchovném přístupu, kdy místo křiku, hrozeb a trestů spíše odvedeme pozornost dítěte k jinému podnětu či činnosti“ (Čáp, aj. 2007, s. 226).

Agresivní impulsy u dítěte může vyvolat, pokud je výchovný přístup rodičů vůči agresivitě dítěte trestající, například výprask, či naopak je výchovný přístup takový, že rodiče agresivitu dítěte ignorují, například vyvarování se agresivní konfrontaci a tolerance výbušných záchvatů vzteku.

Je důležité nevytvářet prudké reakce, nýbrž nad výchovným přístupem přemýšlet a umět respektovat specifika dětí v tomto vývojovém období, ovšem zároveň umět přehnané, nevhodné reakce snižovat vhodnými regulačními výchovnými prostředky. Je vhodné vést výchovné působení k pozitivním aktivitám, kreativitě a respektu. Pokud rodič bude přistupovat k dítěti s respektem, mělo by to dítě respektem oplácet (Antier 2011, s. 48).

2.4 Předškolní věk a předškolní věk

Od 3–6 let věku dítěte je vývojový mezník nazýván jako předškolní věk. U dětí dochází k velkým změnám v porovnání s předchozím batolecím obdobím. Dítě si začíná osvojovat sociální normy chování. Dochází k napodobování nebo přímo identifikaci s dospělým. Formuje se svědomí a autoregulace. Dítě identifikuje vnímání dobrého a zlého s ohledem

na svůj aktuální věk a stupeň vývoje a tudíž nedokáže samo posoudit dobro a zlo. Napodobuje tedy to, co vidí u rodičů, to co mu je předkládáno ve výchově. Dobré a zlé je pouze to, co schvalují rodiče (Čáp aj. 2007, s. 226, 227).

Koncem předškolního období se u dětí začíná formovat pocit viny, který se promítá ve vnitřním svědomí. Vnitřní svědomí je ovšem zatím velmi slabé. Vinu pociťuje dítě spíše kvůli obavě z trestu. Vytvářející se autoregulace je závislá na ocenění dospělého. Chování dítěte je postavené na pravidlech, které má osvojené z rodiny. Přesto, že vnímá dobro a zlo v elementární formě, mělo by být vedeno a učit se uvědomovat si samo logické důsledky svého chování (Michalová 2012, s. 61).

Vnitřní agrese dětí je vývojově přirozenou. Mnoho záleží na přístupu výchovného působení rodiny, jak je agrese vnitřně puzena a projevována navenek. Jako příklad projevu agrese tohoto věku lze uvést užívání neslušných výrazů. Ty mohou být pro dítě způsobem, jak dospělým, ale i vrstevníkům, oponovat. Zárodek užívání neslušných výrazů může být právě ve výchově, kde obrazem neslušného vyjadřování je agresivní chování v rodině (Antier 2011, s. 60–62).

3 Příčiny agresivního chování dětí

3.1 Rodina a agresivita dětí

Vývoj, chování a projevy dítěte závisí z velké části na prostředí, ze kterého pochází a výchovného působení rodiny či instituce, která rodinu nahrazuje, či doplňuje. Výchovné způsoby a působení na dítě jsou různé. Rodiče svým výchovným působením ovlivňují vývoj vztahů, zájmů, chování, hodnot, priorit a mnoho dalších oblastí, jež formují osobnost dítěte. „Způsob výchovy, zvláště v rodině, silně působí na děti a mladistvé, na jejich činnost a jejich výsledky, na jejich psychický stav, vývoj a formování osobnosti“ (Čáp 1996, s. 183).

Zabýváme-li se charakteristikou a možnými příčinami agresivně se chovajícího dítěte, je nutné zmínit právě rodinu a její vztahy k dítěti i vně rodinného prostředí, jako jednu z možných příčin vzniku agresivity dítěte.

Potřeba agresivního prosazování dítěte může vycházet z postojů rodičů vzhledem k dítěti, rodiče se mohou k dítěti chovat záporně – mohou dítě zavrhnout. Dítě také může být

svědkem poskytování negativního vzoru chování mezi rodiči při řešení konfliktu, například s agresivními výpady.

Rodiče se též mohou dopouštět na dítěti tzv. nálepkování, které může mít podobu nepříznivých předpovědí, kdy jako příklad lze uvést: „Ty jiný nebudeš, špatně dopadneš, aj.“

Nemalou příčinou dětské agresivity mohou být nejen již zvýše uvedené příklady vlivů rodiny, nýbrž také laxnost rodičů vůči dítěti. Rodiče vědí, že jejich dítě tyto sklony má, ovšem oni sami nedokážou či nechtějí tento problém řešit a vědomě agresivní projevy přehlíží či tolerují (Čáp 1996, s. 179–183).

Jednou z nejzávažnějších příčin vzniku agresivity u dítěte, vycházející z rodiny, je zneužívání dítěte. V případech, kdy se dítě nachází v prostředí, že takové chování musí trpět, například i několik let, může mít vliv nejen v aktuálním věku dítěte a jeho možné agresivní projevy, nýbrž i na budoucí partnerské vztahy a další patologické projevy v dospělosti (Erkert 2004, s. 9).

Výchovným vlivem na agresivitu dětí se zabývá též německá psychologka Chrisra Meves, jež spatřuje problém v nadměrném moderním blahobytu, jež odsouvá do pozadí pravé normy a hodnoty člověka. Z toho vyplývá, že matky dětí místo obětavosti a lásky dítěti dávají hotové produkty bez práce a většího zatížení sebe sama. Tyto produkty mohou být různé povahy, například hotové, kupované jídlo na místo domácího či z jiného pohledu odsunutí čtení, vzájemného vyprávění, tedy vzájemné komunikace a místo toho nadměrné, bezprostřední sledování například televizních pořadů. Dítě je mnohdy ponecháno na pospas samo sobě a nemá stanovené hranice, jelikož mnohé matky „dovolují dětem všechno bez překážek a agresivní osvobození hledající instinkt tím neodstraňují, nýbrž jej naopak nechají bujet (Meves in Prekopová 2000, s. 17).

Výchovné styly v rodinách jsou různé, záleží mnoho na zvoleném způsobu výchovy, na tradicích, které jsou v rodinách prioritně prosazované. Je však nutné zmínit, že vývoj dítěte neovlivňuje pouze chování a působení dospělého na dítě, ale vzájemné působení, tedy i působení a chování dítěte vzhledem k dospělým. „Z jedné strany styl výchovy ovlivňuje osobnost dítěte, zároveň však projevy dítěte ovlivní dospělého v jeho chování k němu“ (Michalová 2012, s. 40).

3.2 Média a agresivita dětí

Značný vliv na dětské negativní, agresivní projevy v chování mají média, internet a nejrůznější elektronické hry s agresivním podtextem. Ač jsou tyto vlivy relativně velké, je nutné si uvědomit, že neexistuje pouze jedna příčina vyvolávající agresivitu. Tu vyvolává celý komplex vzájemně na sebe působících vlivů. Tedy i působení médií, internetu, a elektronických her na děti ovlivňuje rodina, jež má možnost tento vliv regulovat, jak v negativním, tak i pozitivním smyslu (Kropáčková 2003, s. 10).

Je prokázáno, že agresivitu může vyvolávat působení televize a elektronických her, které velmi ovlivňují děti. Nabídky televize se často nezabývají vhodností vysílaných programů pro děti. Je tedy na denním pořádku, že děti mají možnost shlédnout programy s kriminálním podtextem, v nichž se objevují vraždy a další násilí.

Násilí se v mnohém projevuje i v „dětských“ programech, u nichž není výjimkou to, že hlavní dějová zápleтка je doprovázena vlnou rozporů a agresivních projevů mezi hrdiny. Děti vnímají tyto hrdiny jako své vzory a je přirozené, že ve svých vlastních hrách jsou tyto projevy dětských hrdinů napodobovány a vnímány jako „normální a přirozené“ (Antier 2011, s. 71, 72).

„Sdělovací prostředky prezentují obraz skutečnosti způsobem stylizovaným, bohužel příliš často deformovaným. Agrese je prezentovaná jako podstatný moment v životě, prostředek k dosahování cílů a řešení konfliktů a sugerují mylný názor, že ve rvačkách a přestřelkách 'hrdinové' běžně vyvážnou bez zranění“ (Čáp, aj. 2007, s. 69, 70).

Tyto projevy v chování jsou pozorovatelné nejvíce u dětí, které tráví mnoho času, až nezvykle dlouho, před televizí a hraním elektronických her. Rodiče často volí tento způsob trávení volného času svých dětí jako možnost „odpočinku“. Tudíž dítě nemá možnost samo rozpoznat vhodnost či nevhodnost sledovaného programu či elektronické hry, nehledě na malé množství pohybu, což může mít také vliv na vyprovokování negativního chování (Erkert 2004, s. 9).

Negativní důsledky médií mohou ovlivnit hlavně rodiče. Je nutné umět s dítětem trávit společný čas, a pokud je tento společný čas tráven například u televize či hraním her, tak by rodič měl umět přemýšlet nad tím, jaké druhy programů a her bude pro dítě vybírat. Rodič by měl v první řadě s dítětem umět komunikovat o smyslu a významu toho, na co se společně

dívají v televizi, dále vybírat hry, jež nedoporučují násilnické sklony. Vybírat naopak takové hry, které rozvíjejí soustředění, tvořivost, fantazii, rychlost a podobně. To též by mělo platit u televizních programů. V neposlední řadě, a též jako jednu z nejdůležitějších věcí, je podstatné regulovat délku působení a trávení dítěte u těchto médií (Antier 2011, s. 72–74).

3.3 Současná společnost a agresivita dětí

Jak již bylo zmíněno, každý důsledek má svou příčinu. V případě vzniku dětské agresivity může být jednou z komplexu jmenovaných příčin i vliv současné společnosti. Na růst agresivity dětí má nemalý vliv i současná společnost. V nynější přetechizované době zbývá pramalý prostor na vytváření takových podmínek pro děti, které by jim daly možnost projevit se jako děti minulých generací. Současné děti mají menší možnosti pobytu v přírodě, kde by mohly poznávat škálu dalších, atraktivních aktivit, které příroda nabízí. Ve městech ubývá přírodních parků a dalších podobných prostranství a možnost času tráveného v přírodě se tím snižuje.

Děti častěji tráví svůj volný čas zavřené v prostorách domova, či nákupních center a nemají možnost většího rozhledu. Rodiče mnohdy nahrazují pobyt venku množstvím hraček, které je někdy větší, než je bezpodmínečně nutné. Mnohé děti tudíž ani nemají šanci poznat kouzlo volné hry venku. Je možné, že následně bude jen „otázkou času, kdy bude vnitřní prázdnota dítěte tak velká, že se u něho projeví první známky nápadného chování – první SOS“ (Erkert 2004, s. 9).

3.4 Škola a agresivita dětí

Zabýváme-li se problematikou agresivních dětí, nelze vyloučit, že problémy v chování dětí mohou být zakořeněny v samotné škole, do které dítě dochází. Ve škole se dítě může setkat s pedagogy, jejichž přístupy v něm mohou vyvolávat pozitivní, ale též negativní emoce. Mohou to být pedagogové, kteří nedokážou, či spíše nechtějí vnímat dítě a jeho specifické a individuální zvláštnosti a potřeby.

Učitel může být neempatický, nemusí brát děti vážně, může být nespravedlivý, či upřednostňovat jiné děti nad ostatními, což právě děti předškolního věku velmi citlivě vnímají. Obecně mohou být nastavené negativně i další podmínky školy, v rámci kterých jsou

vystavovány stresu, musí pořád spěchat, plnit neadekvátně volené, nevhodné úkoly a podobně.

V takových případech je nutné, aby rodiče byli ochotní a hlavně se nebáli takovou situaci nespokojenosti dítěte řešit. Samozřejmě se může stát, že může dojít pouze k nedorozumění ze špatné komunikace, ale pokud ne, snaha o řešení a vytvoření vhodných a příjemných podmínek pro dítě by mělo být prioritou číslo jedna (Šimanovský 2002, s. 12).

Zvláště dítě předškolního věku vnímá učitelku a prostředí školy, jako něco a někoho ke komu velmi vzhlíží. Dítě o mateřské škole a i aktivitách v ní velmi často mluví a prožívá je i v rodinném prostředí. V mateřské škole tráví velkou část dne, sdílí zde svá přání a touhy, důvěřuje paní učitelce. Tudíž by mělo být vyloučeno, aby dítě „svěřené“ do mateřské školy a zároveň bezbranné, mělo svou bezbrannost řešit emocemi, které by v něm škola v rámci jeho vlastní seberealizace měla vyvolávat, tedy emoce negativní, jež by v něm pudily agresivní chování (mateřské škole je v bakalářské práci blíže věnovaná kapitola 4.1).

3.5 Neuspokojené potřeby a agresivita dětí

Na rozvoj agresivity má vliv rodina, další vliv může mít škola, pedagog, společnost, dědičnost dítěte a další. Obecně lze tyto příčiny uvést též pomocí teorie Maslowa, kdy podle Maslowa neuspokojení hlavních potřeb může být příčinou agrese jedince (Nakonečný in Šimanovský 2002, s. 11).

Potřeby podle Maslowa:

- Fyziologické potřeby
- Potřeba bezpečí
- Potřeba lásky a sounáležitosti
- Potřeba uznání, respektu, úcty, kompetence
- Potřeba sebeaktualizace
- Potřeba estetiky

Výše uvedené hodnoty dle Maslowa „pomáhají lidem k jejich duchovnímu růstu a realizaci vlastního potenciálu“. Potenciál a duchovní růst jedince může být narušen tehdy,

pokud dojde k neuspokojení jeho potřeb, což následně může vést k agresivním projevům jedince (WikySkripta 2014a).

4 Agresivní děti v mateřské škole

4.1 Mateřská škola

Mateřská škola patří ve školském systému do oblasti předškolního vzdělávání. „Předškolní vzdělávání je definováno zejména § 33 zákona č. 561/2004 Sb., v aktualizovaném znění č. 472/2011 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona) ve znění pozdějších předpisů, který stanovuje jeho cíle a náležitosti průběhu tohoto vzdělávání“.

Do mateřské školy jsou přijímány zpravidla děti ve věku 3–6 let. Předškolní vzdělávání není povinné. Je realizované formou veřejných, firemních či soukromých mateřských škol, které mohou fungovat jako samostatná školská zařízení či mohou být součástí jiných školských zařízení, případně lze hovořit o předškolním vzdělávání v přípravných třídách základních škol.

O přijetí či nepřijetí k předškolnímu vzdělávání rozhoduje ředitel školy na základě školou stanovených podmínek. Přednostně jsou pak přijímány děti, tzv. „předškoláci“, které by v následujícím roce měly nastoupit do základní školy, nedojde-li k odkladu školní docházky (Národní ústav pro vzdělávání 2014).

Z hlediska sociálního významu představuje mateřská škola pro dítě řadu významných životních změn. Dítě bylo doposud zvyklé na domácí prostředí a bylo převážně v kontaktu s rodinou. Vstup do mateřské školy značí významný krok do společnosti. Dítě se začíná osamostatňovat a učí se být část dne bez přítomnosti rodičů a blízkých členů rodiny.

Mateřská škola napomáhá dítěti připravit snadnější vstup do školy. Učí se respektovat nová, nastavená pravidla, jež sdílí s vrstevníky. Poznává novou dospělou osobu, tedy učitelku. Učitelka se stává pro dítě významnou součástí jeho života, proto je důležité oboustranné navození důvěry. Je hlavně na učitelce, aby v dítěti vytvořila pocit jistoty a bezpečí, poněvadž čas strávený společně je zpravidla celkem velký.

Též významným a novým se stává pro dítě navazování kontaktů s vrstevníky. Dítě se vstupem do mateřské školy musí naučit respektovat skupinu dětí, která s ním sdílí společnou

třídu i učitelku. Respekt k vrstevníkům by měla doprovázet též schopnost umět se prosadit, ovšem ne „na úkor druhých dětí“.

Z hlediska vzdělávacího mateřská škola nabízí dítěti rozvoj v nejrůznějších oblastech, jež jsou ukotvené v RVP, dále ŠVP a TVP školy. Nadále však pro dítě zůstává jako hlavní a nejdůležitější činností hra. Hra je charakteristická pro tento věk, tudíž by předškolní vzdělávání nemělo vyvíjet u dítěte nátlak na výkon, nýbrž umět vzdělávat hravou a nenásilnou formou, která by byla pro dítě zajímavá. Základem je ve všech oblastech umět respektovat individuální a specifické zvláštnosti a potřeby dítěte (Michalová 2012, s. 59, 60).

Obecně lze tvrdit, že vstup do mateřské školy je pro dítě velmi významným životním obdobím, jež působí na jeho sociální vývoj. Mateřská škola a její význam by neměl být podceňován, jelikož některé problémy se projevují právě již v předškolním věku a vstupem do předškolního zařízení. Bohužel se stává, že některé projevy dětí se často podceňují a o to závažnější je, že některé neřešené obtíže, jako například agresivitu, si děti sebou nesou dál do základní i střední školy a do života samotného (Haefele, aj. 1993, s. 51).

4.1.1 Učitelka mateřské školy

Neodlučitelnou součástí mateřské školy je učitelka a její profesní kompetence. Učitelka se takřka denně setkává s rodiči a dětmi, kdy na základě těchto setkávání vznikají vzájemné vztahy, které jsou velmi propojené, tedy vztahy propojené v rovině dítě x rodiče x učitel. Na základě těchto vztahů se učitelka ocitá v oblasti pedagogicko-psychologické, ale také sociálně-psychologické.

Práce učitelky je propojení mnoha druhů, typů a forem činností. Jedná se o přímou a nepřímou pedagogickou práci, kterou vykonává s dětmi, nebo se dětí týká. Pedagogická činnost se týká i komunikace s dalšími členy, kteří se účastní výchovně-vzdělávacího procesu, tedy s kolegyněmi, rodiči, řadou odborníků a jinou veřejností. Učitelka též organizuje výchovně-vzdělávací proces dětí, například zprostředkovává kulturní a vzdělávací programy pro děti (návštěva divadel nebo naopak divadla v mateřské škole, výlety, návštěvy vzdělávacích center, apod.).

Obecně řečeno se učitelka ve své práci pohybuje v oblasti sociálně-psychologické, speciálně-výchovné a diagnostické. Práci učitelky lze tedy obecně zhodnotit jako „na jedné

straně celou řadu činností, k jejichž realizaci jsou potřeba příslušné vědomosti a dovednosti, na straně druhé je to spleť sítí sociálních vztahů“ (Mertin, aj. 2010, s. 24).

4.2 Charakteristika dítěte předškolního věku

Z hlediska vývojové psychologie je předškolní věk charakterizován jako období 3–6 let věku dítěte. Z hlediska ontogeneze lze toto období charakterizovat již od narození do vstupu dítěte do základní školy (tedy do 6 let věku, v případě odkladu školní docházky do 7 let věku).

V práci budeme popisovat období z hlediska vývojové psychologie, tedy období 3–6 let věku dítěte. Jedná se o období významných vývojových změn, ve srovnání s batolecím obdobím. U dítěte obecně dochází ke zdokonalení pohybových dovedností, k rozvoji řeči, zvětšení slovní zásoby. V oblasti kognitivní dochází podle Piageta k tzv. názornému myšlení, kdy se dítě učí podle názoru a zatím nedochází k logickému úsudku. Jedná se o předoperační myšlení.

Hlavní, charakteristickou činností je hra, která se postupně rozvíjí. Dochází k rozvoji od počátečního paralelního hraní ke hře společné. Součástí společné hry je navazování kontaktů, komunikace a vzniklých vztahů s vrstevníky. Nově navozované vztahy však bývají nestálé a lze je považovat za proměnlivé. Přátelství mezi dětmi se velmi často mění. Děti střídají přátelství podle náklonnosti a vztahy mohou vycházet z aktuální, konkrétní situace. Děti začínají také vnímat vzájemné rozdíly. Při hře se to může odvíjet ve vnímání ženských a mužských rolí (hra na maminku, tatínka, ...).

Významnou se stává iniciativa dítěte, kterou označil Erikson jako důležitý moment tohoto období. Jde o aktivitu dítěte, která se rozvíjí v mnoha formách, tedy například ve vztahu k vrstevníkům, k dospělým (potřeba asistence při činnostech dospělých – asistence při domácích pracích, pomoc učitelce v mateřské škole, apod.), dále se projevuje v rozvoji pohybu, řeči, či například myšlení. „Dochází k přechodu od regulace zvenčí k autoregulaci: Dítě začíná v elementární podobě regulovat své chování podle norem, které přijímá za své, normy se začínají interiorizovat (zvnitřňovat) a působit“ (Čáp, aj. 2001, s. 227).

Mnoho odborníků považuje předškolní období za období formování charakteru. Je však nutné uvést, že podle novějších výzkumů se charakter může do určité míry formovat i v dospělosti a ve stáří.

Velmi významnou událostí pro předškolní děti je vstup do mateřské školy. Tedy vstup do společnosti vrstevníků, kde dochází ke vzájemné interakci a komunikaci, dále k získávání zkušeností, poznatků a zážitků, kde primárními činnostmi jsou činnosti herní, spojené s poznáváním. Dochází k prvnímu většímu odloučení od rodiny, jakémusi „prvnímu osamostatnění“.

Předškolní období zpravidla končí v 6 letech věku dítěte, tedy vstupem do základní školy, případně v 7 letech v případě odkladu školní docházky (Čáp, aj. 2001, s. 226–228).

4.3 Projevy agresivního dítěte v mateřské škole

Vstupem do mateřské školy by se mělo dítě učit respektovat nastavená pravidla, své vrstevníky a učitelku. Jsou ovšem stále častější případy problémů v chování u předškolních dětí. Jak již bylo zmíněno, příčiny mohou být různé a často nebývá příčinou negativního chování příčina jedna, nýbrž celý propojený komplex. Ovšem neadekvátní a agresivní projevy dětí se stávají podstatným problémem, poněvadž může dojít k ohrožení či jiných osob, nejčastěji vrstevníků, ale i malého agresora samotného.

„Dítě, které se chová agresivně, může mít aktivnější temperament. Temperament je založen na měření nervových procesů, jejich síly, rychlosti a proměnlivosti“ (Špaňhelová 2005, s. 4).

Ve vývoji předškolního dítěte dochází k tzv. období vzdoru, jež lze považovat za „normální“ projev agrese. V pedagogické oblasti je ovšem agresivita vnímána jako negativní projev výbuchů vzteků, kousání, škrábání, kopání a podobně, kdy tyto negativní projevy dítěte mohou mít ohrožující následky. Děti chovající se agresivně konají a jednají na základě svého aktuálního věku, tedy na základě vzorců chování, které znají a přijímají v rámci výchovného působení v rodině. Děti v předškolním věku považují za správné takové činy, které mu předkládají rodiče (a to i takové, které ostatní veřejnost za vhodné považovat nemusí).

Problematika těchto projevů je o to závažnější, poněvadž může ovlivňovat více či méně ostatní děti, které jsou zpravidla mladší nebo slabší než děti s agresivními projevy. Ohrožené děti mohou trpět bolestí hlavy, odmítáním jídla, poruchami spánku a v neposlední řadě mohou odmítat docházet do mateřské školy (Erkert 2004, s. 7, 8).

Jak již bylo zmíněno, agresivní projevování může mít různé příčiny a každé dítě se může projevat jiným způsobem. Proto je nezbytné, aby učitelka měla alespoň základní vhled do problematiky a uměla rozlišovat i jiné možné poruchy (hyperaktivita, hyperkinese, aj.), jež mohou mít podobné příznaky jako projevy agresivního dítěte (Prekopová 2000, s. 126).

Pro lepší diagnostiku uvádí Prekopová (2000, s. 127) možná diagnostická kritéria, které mohou pomoci učitelkám rozlišit agresivní dítě od jiných poruch:

- trvalá nepřizpůsobivost dítěte,
- vykonávání moci nad druhými,
- nezdravé vědomí vlastní výjimečnosti a jedinečnosti,
- bezohlednost,
- extrémně agresivní reakce na neúspěch,
- vztek, agrese, přesouvání vinny na druhé,
- trvání na vlastních pravidlech,
- panovačnost.

4.3.1 Hry chlapců a dívek vedoucí k agresivitě

Rozdíl v agresivních projevech předškolního věku může být také v pohlaví. Obecně je míněno, že agresivita se ve větší míře projevuje u chlapců, ale je pozorováno, že narůstá též u dívek. Otázkou tedy zůstává, kde je možná příčina tohoto nárůstu. Jedním z možných důvodů může být i současná společnost, tedy společnost konzumní a její realizace. Mnohdy se stává, že rodiče, zmiňujeme-li agresivitu dívek, podporují své dcery k emancipaci neboli tzv. „nové ženské identitě“. Může se stát, že rodiče tímto přístupem v holčičkách pudí umění prosazovat se ve společnosti tak jako muži, a pak se lépe, ale někdy „nepřirozeně“ realizovat.

Na tyto možné výchovné přístupy a podporu rodičů poukazuje i charakter dívčích her, které mimo jiné odrážejí vliv rodičů. Samozřejmě to není pravidlem, ale mnohdy se může jevit, že dívky automaticky upřednostňují hry s panenkami, domácími spotřebiči, kočárky a dalšími hračkami, které vedou ke vzoru chování, jako je starost o někoho, přátelství,

empatie. Ovšem děvčata vedená k nezdravému sebeprosazování, inklinující k dominantním sklonům tyto vzory neupřednostňují, ba naopak. Jako příklad lze uvést panenku Barbie či další na současném trhu propagované hračky panence Barbii podobné. Takové hračky vedou a popuzují dívky k nezdravému napodobování a imitování životního stylu. Tedy k chování a mylnému dojmu, že je možné vše mít, vlastnit např.: auto, koně. Tedy vedení ke „kýčovitě“ dokonalosti bez hledání hlubších hodnot, což je ve skutečném světě nereálné (Antier 2011, s. 75).

Na projevy chování předškolních dětí mají nemalý vliv také nejrůznější média: televize, internet a také elektronické hry. Tyto faktory zpravidla ovlivňují více chování a hru chlapců, kteří hrdiny televizních seriálů či elektronických her vnímají jako své velké hrdiny, a tudíž u nich dochází často k velké identifikaci.

V praxi se často setkáváme s nápodobou těchto hrdinů, kdy chlapci opouští tvořivé a fantazijní hry a přiklání se k přímému napodobování bojů, střílení a agresi. Toto „vzorové“ chování tak přechází z fiktivního světa do světa reálného, což může být pro chlapce velmi atraktivní (Antier 2011, s. 70–75).

Nic se však neděje bez příčiny. To, jak si dítě hraje, je obrazem toho, v jakém prostředí vyrůstá. Toho, jak se k jeho výchově a vývoji staví rodiče. Je na dospělých, jak moc budou hru svého dítěte korigovat. Vůbec se nevylučuje, že si chlapci nemůžou hrát na vojáky a děvčata mít krásnou panenku, ale rodič musí umět stanovit vhodnou míru toho, kdy přirozená dětská hra přerůstá v hru, která v dítěti potlačuje dětskost, morálku a hodnoty. Tedy učit dítě rozpoznávat negativa a pozitiva a podporovat jeho rozvoj v jedince, jež se uplatní ve společnosti v mezích slušnosti. A toto uplatňovat při vlastní hře dětí.

5 Metody přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi v mateřské škole

Cílem každého pedagoga by mělo být snažit se být svým žáků dobrým a kvalitním vzorem a vytvářet ve výchovně-vzdělávacím procesu co nejvhodnější podmínky k naplňování tohoto poslání.

Pedagogická profese je každodenně plná nových situací, se kterými se pedagog potýká. Ve své praxi se setkává s pestrými škálami dětských charakterů. Na každé z těchto dětí je nezbytné nahlížet jako na osobnost, která má své individuální a specifické potřeby

a zvláštnosti. Pomáhat dětem rozvíjet kladné vlastnosti, dovednosti, vědomosti, zkušenosti a učení ke kladným morálním hodnotám a naopak umět nebo alespoň se pokoušet potlačovat to špatné.

Problematicke agresivity už v tak raném věku, tedy věku předškolním, by měly učitelky mateřských škol věnovat nemalou pozornost. Agresivně se projevující dítě může představovat nemalou hrozbu, proto je nejlepší nalézat vhodnou cestu k potlačení agresivity a vyhledávat nejrozumnější metody přímé i nepřímé pedagogické práce.

Pro učitele jistě není jednoduché pracovat s dítětem, které se projevuje agresivně, tedy provokuje, ruší a chová se nepřiměřeně, ale v zájmu zdravého vývoje dítěte, je důležité usilovat o takové vzájemné působení, které bude prevencí i pro učitele samotného (Čáp, aj., 2007, s. 361).

V bakalářské práci uvedeme možnosti metod, jež pedagogové při práci s agresivními předškoláky využívají nebo mohou využívat. Veškerá pedagogická práce však samozřejmě závisí také na osobnosti pedagoga a jeho odhodlání a zájmu.

5.1 Odměna a trest

„V obecném smyslu slova lze říci, že odměna a trest ve výchově dětí jsou především znaky autoritativního výchovného vedení. Obzvláště u dětí s výchovnými problémy v chování či poruchou chování v raném a předškolním věku se bez těchto výchovných prostředků často neobejdeme, ovšem při dodržení určitých zásad“ (Michalová 2012, s. 132).

Trest, jako výchovná metoda by měl být využíván zcela výjimečně a s rozmyslem. Využívají-li rodiče, či jiní vychovatelé často trestů, ač už fyzických nebo nejrozumnějších zákazů a příkazů, pak se může stát, že dítě bude považovat tyto projevy chování za přirozené, tudíž mohou násilí uplatňovat i v mateřské škole v kontaktu s vrstevníky (Michalová 2012, s. 132).

Fyzické trestání jako výchovný prostředek navíc vyháňá z dítěte radost ze života a „hrozí velké nebezpečí, že otloukané dítě bude v dospělosti samo používat tento způsob při řešení konfliktů s druhými lidmi“ (Šimanovský, aj. 1996, s. 135).

Trest, jako „spravedlivý počin“ by měl být uplatněn pouze v takovém případě, kdy ho dítě chápe. V opačném případě může dítě považovat trest jako křivdu a tím se výchovný počin zcela míjí účinkem a naopak se může stát, že si tuto křivdu dítě dlouho ponese.

V mateřské škole by měla učitelka používat „trestů“ jen tehdy, pokud vedou k usměrnění dítěte. Tresty ponižující mohou napáchat mnohem více škod. V krajních případech by se měly užívat, tedy pokud je to nutné, tresty jako například přesazení či změna činnosti, jiná práce atd. (Michalová 2012, s. 132–134).

Opakem trestu je odměna. Odměna má pro dítě velký význam a je jednou z důležitých psychických potřeb dítěte. Významnou odměnou pro dítě může být například pochvala, pohlazení, ocenění práce apod. Děti předškolního věku většinou velmi ocení i odměny jako bonbón či obrázek.

Důležité u odměňování je nepřechválit, ale umět vnímat odměnu jako něco výjimečného. „Lze říci, že odměnu potřebují především děti, které mají nějaký nedostatek“ (Michalová 2012, s. 135).

Vše by mělo mít svou míru, tedy i odměňování. Nadměrně odměňované a přechvalované děti mohou být jakousi obětí. Mohou v nich být puzeny pocity egocentrismu. Chválení by mělo být opravdové, ale zároveň významné, jenom tehdy bude mít pro dítě smysl (Michalová 2012, s. 134, 135).

5.2 Hry k potlačení agresivity

Význam hry a hra samotná je nedílnou součástí života lidí a to již od dávné minulosti. Hra je potřebou člověka a lze se tvrdit, že si hraje každý a v každém věku.

Způsobů a typů her a jejich dělení je jistě nespočet. Jedním ze způsobů dělení může být dělení Rogera Cailloise na hry soupeření, hry náhod, napodobivé hry a hry zážitkové (Cailloise in Šimanovský 2002, s. 22).

„Hry jsou pouhá pomůcka, jenom nástroj k rozvoji osobnosti“ (Šimanovský 2002, s. 28). Hra může učit, pomáhat poznávat, vytvářet zábavu, vzdělávat, učit komunikovat a navádět určitým směrem – řešit problémy.

V problematice agresivních dětí existují hry a způsoby, jež mohou dopomoci potlačovat agresivitu dětí. Využívání takových her v pedagogické praxi může vést k regulaci agresivity dětí, mohou být motivující. Zároveň lze využívat i her z alternativních oblastí (Šimanovský 2002, s. 28).

„Přirozené sebekázní a zacházení s agresivitou děti nejlépe naučí hra“ (Šímanovský 2002, s. 48). Hrou se děti bezpečně učí regulovat své chování a vyhledávat a experimentovat se způsoby chování, které jim později mohou pomoci řešit konfliktní situace v reálném životě (Šímanovský 2002, s. 48).

Hlavním významem her sloužících k potlačení agresivity je nácvik, který vede k učení, které dětem může pomáhat umět vyjadřovat své agresivní pocity, porozumět sobě i druhým, ovládat svou agresivitu, rozpoznávat podněty, které vedou k zlosti, posílit sebe sama, učit se vnímat své hodnoty, jednat neagresivně a umět konflikty řešit (Michalová 2012, s. 120).

5.2.1 Regulační hry k potlačení agresivity

Usměrnění agresivity může vnímavý učitel u agresivního dítěte dosáhnout pomocí her, jež pomáhají uvolnit hlavně napětí, které v dítěti je. K tomu mohou přispět právě takové hry, které mohou relativně rychle tlumit emoce a zároveň se mohou stát pro dítě zábavnými (Erket 2004, s. 27).

Příkladem může být hra „**Na skákavé balónky**“, kdy základním pravidlem je určit si znamení (hra na piáno a jiné), na které si dítě poskakuje na jednom místě. Když je unavené, tak se na tom samém místě, kde skákalo, posadí a až se bude cítit odpočaté, může skákat dále. Dítě se učí regulovat samo své potřeby a určuje si, kdy chce poskakovat a kdy se chce posadit a odpočívat. Učitelka do toho nevstupuje. Pouze začíná a končí hru a vytváří signál (Borová 2013, s. 20).

5.2.2 Motivační hry k potlačení agresivity

Vhodné a přínosné k potlačení agresivity dětí jsou hry motivační. Velmi motivující jsou pro děti příběhy, jež se dotýkají „dětského nitra“. Jádrem takových her je neustálý doprovodný pohyb dětí, při němž poslouchají příběhy, které evokují u dítěte emočně silný zážitek. Základem je zcela vědomé vcítění se dítěte do ústředních postav vyprávěných příběhů. Tyto příběhy děti učí a pomáhají jim překonávat potíže, vedou je k novým situacím a jiným, novým způsobům řešení situací.

Příkladem lze uvést hry Andrey Erkert jako „**Zápas mezi draky**“, „**Jak dvě kachny štěbetalky zachránily kuřátko**“ a další. Základním principem je doprovázení motivů příběhů, jež vypráví učitelka, pohybem. Motivační zde mohou být i následné další činnosti,

jako výtvarné, hudební a jiné. Tedy například výroba papírových draků, vycházka k řece a pozorování kachen, atd. (Erket 2004, s. 65–71).

5.2.3 Alternativní hry a způsoby k potlačení agresivity

Jinou variantou potlačení agresivity dětí mohou být alternativní hry. Vhodné jsou hry z oblastí umění, hudby, ale též využití jógy, masáží a podobně.

Alternativní hry a činnosti jsou možnosti, které mohou pomoci změnit ve třídě atmosféru a pomoci odklonit a uvolnit „přebytečnou energii a napětí“ (Borová 2013, s. 20).

Alternativní atmosféru mohou pomoci navodit a mít velmi uklidňující význam známé místnosti. Učitelka v nich může vytvořit přítmí a například pomocí svíček vytvořit zcela jiné prostředí pro děti v prostředí známém.

V takovém prostředí se mohou děti samy učit vzájemné důvěře. Příkladem může být poslech hudby, zvuků přírody atd. a při tom se děti mohou vzájemně dotýkat, hladit si záda a vytvářet vzájemné pocity důvěry, jistoty a bezpečí.

Toto mohou děti konat mimo jiné pomocí hry „**Co dělá šnek?**“, kdy kamarád krouží kamarádovi po zádech, dále například hrou „**Kdopak to ťuká?**“, kdy kamarád kamarádovi špičkami prstů ťuká na záda (Erkert 2004, s. 71–86).

5.3 Spolupráce s rodiči agresivních dětí

Nesmírně důležité a stěžejní je při potlačování agresivity nejen u předškolních dětí spolupráce s rodiči, kdy základním principem je komunikace a vzájemný respekt – to na úrovni dítě x rodiče x učitel. Často se stává, že škola řeší s rodiči problémy teprve tehdy, až nastanou. Vhodnější alternativou jsou preventivní, pravidelná setkání s rodiči a pravidelné konzultace o dítěti. Vhodná setkávání jsou například v intervalu 1x za měsíc. Tato setkávání rodičů s učiteli pomáhají odbourat strach z komunikace a následně, nastane-li problém, řešení bude pro obě strany na příjemnější a uvolněnější úrovni.

Pokud dojde ke konkrétnímu řešení problému, je nutné si uvědomit, čeho chce učitelka konzultací dosáhnout. Vhodné je ke schůzce přizvat si kolegyni, případně pomoc odborníka – například psychologa.

Při setkání je důležitá atmosféra, která má být uvolněná. Rodiče by měli mít pocit, že je jim nasloucháno, a že jsou pochopeni, poněvadž cílem není nikomu ublížit, ale pomoci, tudíž nalézt společné možnosti řešení potíží.

Dojde-li k oboustranné dohodě, je více než pravděpodobné, že dohoda a její dodržování bude pro dítě pozitivem a přínosem, který je možné konzultovat na dalších dohodnutých schůzkách (Erekert 2004, s. 13, 14).

Vhodné je též předcházet problémům prevencí. Ze strany školy je vhodné vytvářet a organizovat preventivní programy pro rodiče, jež se mohou konat například v odpoledních nebo večerních hodinách.

Obsahem programů by mělo být navázání vzájemných kontaktů, a tím získávat vzájemnou důvěru. Dále společná diskuze nad programem, vyhledávání příčin, prokládání cvičeními a hrami k tématu a reflektování aktivit. Závěrem programu by měl být dán zúčastněným prostor a možnost hodnotit program, ať už formou dotazníku, či otevřeně přede všemi. Též je nutné doporučit literaturu a umět odpovídat na otázky, případně umět navést na literaturu a další odbornou pomoc (Erkert 2004, s. 15–18).

5.4 Spolupráce s odborníky

Péči o agresivní dítě může škola řešit s rodiči, což je základem pro úspěch, v krajních případech sama a jsou-li tyto možnosti vyčerpány a nevedou k úspěšnému řešení, tak za pomoci odborníků, kdy v ČR lze vyhledat více forem odborné pomoci.

U nás zpravidla pomoc ve výchově a vzdělávání zajišťuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, dále ministerstvo práce a sociálních věcí a ministerstvo zdravotnictví, případně soukromé či církevní subjekty.

Z hlediska péče o děti, které mají problémy s chováním, se pracuje nejčastěji s těmito typy:

- **psychologická péče,**
- **speciálně-pedagogická péče,**
- **psychiatrická péče,**
- **školní péče,**

- **raná péče,**
- **rodinná péče.**

Psychologickou formu péče o dítě poskytují zpravidla pedagogicko-psychologické porady, speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče.

Poskytovaná speciálně pedagogická péče, jež poskytují především střediska rané péče, speciálně pedagogická centra, se zaměřuje na formy, které vyžadují k nápravě cvičení reedukační a kompenzační.

Psychiatrická péče už je závažnější formou pomoci, nutný může být ambulantní pobyt na klinice nebo v léčebně. Charakteristické pro školní péči je náhled pedagoga v dané problematice, poněvadž pedagog by měl poskytnout dítěti speciálně pedagogický přístup ve vzdělávacím procesu. Rodinná péče navazuje zpravidla na odbornou intervenci (Michalová 2012, s. 154, 155).

Pro vyhledání každé odborné péče je důležitá vzájemná komunikace a propojení složek, které na dítě působí, tedy působení rodiny, spolupráce školy, která spolupracuje s rodinou a řídí se požadavky odborníků. Pokud tato propojenost vzájemně funguje, je započata dobrá cesta k nápravě problému nebo alespoň jeho zmírnění.

Empirická část

6 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je charakterizovat metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívané k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a zjistit, která z těchto metod je nejčastěji využívána v praxi.

V průzkumu nás zajímalo, které metody přímé a nepřímé pedagogické práce používají učitelky v mateřských školách k potlačení agresivity u dětí předškolního věku, a kterou z těchto metod využívají nejčastěji. Dále jsem zjišťovali, jak učitelky mateřských škol charakterizují samotnou agresivitu předškolních dětí, zda se s problematikou ve své praxi setkaly a zda v současnosti dle mínění respondentek narůstá agresivita u předškolních dětí. Také zda se učitelky mateřských škol samy věnují více problematice agresivity předškolních dětí a zda se věnují možné prevenci a potlačení těchto projevů u předškolních dětí.

7 Formulované hypotézy

Formulovali jsme následující hypotézy:

1. Učitelky v mateřské škole využívají při regulaci agresivity dětí předškolního věku více metody odměn a trestů než další metody přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku.
2. Učitelky mateřských škol pokládají při potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku metody odměn a trestů za efektivnější než další metody přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku.
3. Učitelky mateřských škol pokládají za vhodnější řešení projevů agresivity dítěte propojení a spolupráci rodiny a školy a využití jejich přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity než ponechat řešení pouze na rodičích.

8 Použité metody průzkumu

Empirická část bakalářské práce byla založena na průzkumu, ve kterém byla použita technika dotazníku a metoda dotazování. V dotazníku (viz příloha 1) bylo vytvořeno 13 hlavních položek, z toho 1 položka a (dle výběru respondentů) 3 podpoložky byly otevřené. Další 3 položky byly prezentovány v tabulkách ve formě uzavřených odpovědí

a zbývajících 9 položek bylo také uzavřených. Dotazník sloužil k získání potřebných dat a byl anonymní.

Dotazník byl uspořádán obsahově tak, že 1 položka byla zaměřena na typ mateřské školy, v níž respondenti působí, další položky vystihovaly samotnou problematiku bakalářské práce, tedy agresivní děti v mateřských školách. Dotazník vedl ke zjištění míry využití metod přímé a nepřímé pedagogické práce učitelek mateřských škol s agresivními dětmi, dále ke zjištění mínění respondentek o efektivitě využívaných metod přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity předškolních dětí. Další položky se zabývaly možným zájmem učitelek mateřských škol o problematiku a prevenci. Poslední 2 položky vedly ke zjištění „osobních“ dat respondentů, tedy délky pedagogické praxe a dosaženého vzdělání.

9 Popis zkoumaného vzorku

Respondenty dotazníkového šetření byly učitelky mateřských škol působící v Liberci. Jednalo se o učitelky různé délky pedagogické praxe a různého stupně dosaženého vzdělání.

Dotazník byl distribuován do náhodně zvolených mateřských škol. Procentuálně z tabulky 1 vyplývá, že návratnost ze 45 distribuovaných dotazníků byla 88,89 %, tedy 40 vyplněných dotazníků a 11,11 % činilo 5 dotazníků nevyplněných.

Tabulka 1: Návratnost dotazníků

Dotazníky	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Počet vyplněných dotazníků	40	88,89 %
Počet nevyplněných dotazníků	5	11,11 %
Celkový počet dotazníků	45	100,00 %

Tabulka 2: Typ mateřské školy

Odpověď	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
„běžná“ mateřská škola	34	85,00 %
„speciální“ mateřská škola	6	15,00 %
Celkem	40	100,00 %

Položka zjišťující typ mateřské školy byla rozdělena na dvě kategorie. Tedy zda respondentky pracují v běžné mateřské škole nebo ve speciální mateřské škole. V tabulce 2 vidíme, že 85 %, tedy 34 učitelek, byly učitelky pracující v běžných mateřských školách a zbývajících 6 učitelek, tedy 15 %, byly učitelky pracující ve „speciálních“ mateřských školách.

Tabulka 3: Délka pedagogické praxe

Délka	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
1–5 let	11	27,50 %
6–10 let	11	27,50 %
11–15 let	5	12,50 %
16–20 let	1	2,50 %
nad 20 let	12	30,00 %
Celkem	40	100,00 %

Tabulka 3 poukazuje na položku týkající se délky pedagogické praxe. Položka byla rozdělena do 5 kategorií určujících délku pedagogické praxe respondentek. Nejpočetnější byla kategorie o délce praxe „nad 20 let“, tedy 30 %, v zastoupení 12 učitelek. Shodně, v zastoupení 27,5 %, byly po počtu 11 učitelek kategorie délky praxe „1–5 let“ a „6–10 let“.

Učitelky s délkou praxe „11–15“ let byly v dotazníkovém šetření zastoupeny v 12,50 %, v počtu 5 učitelek. Nejméně zastoupenou kategorií byla s 2,50 % a počtem 1 učitelky kategorie s délkou praxe „16–20 let“.

Tabulka 4: Stupeň vzdělání

Délka	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Střední škola pedagogická	24	60,00 %
Vysoká škola s pedagogickým zaměřením	12	30,00 %
Střední škola s „nepedagogickým“ zaměřením	3	7,50 %
Vysoká škola s „nepedagogickým“ zaměřením	1	2,50 %
Jiné	0	0,00 %
Celkem	40	100,00 %

Vzdělání respondentek zachycuje tabulka 4. Položka týkající se vzdělání byla rozdělena do 5 kategorií, kdy poslední kategorie nabízela možnost volné odpovědi. Kategorii s možností volné odpovědi „jiné“ nevyužila žádná z respondentek.

Zbýlé kategorie byly rozděleny na stupně vzdělání středoškolské s pedagogickým a nepedagogickým zaměřením a na vzdělání vysokoškolské s pedagogickým a nepedagogickým zaměřením.

Počet respondentek se střední školou pedagogickou bylo v největším zastoupení a to v počtu 24, tedy v 60 %. Vysokou školu s pedagogickým zaměřením mělo vystudováno 30 % respondentek, tedy počet 12.

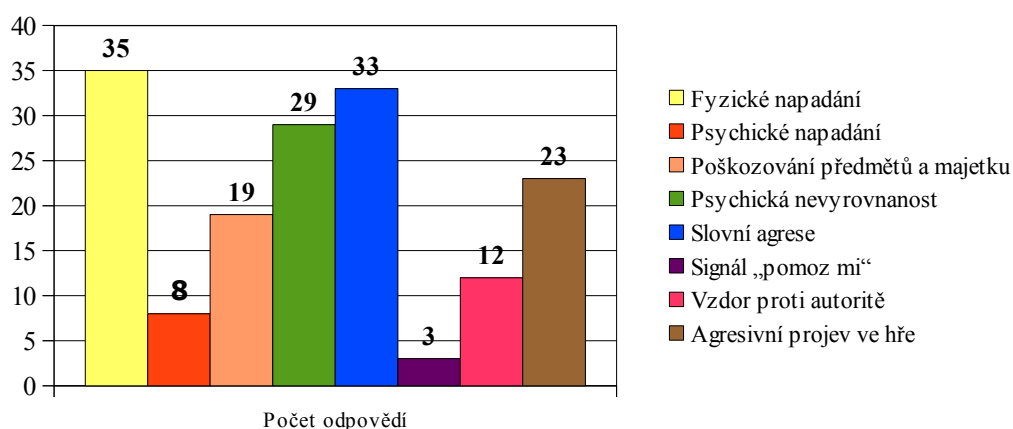
Střední škola s nepedagogickým zaměřením byla v dotaznících zastoupena 3 respondentkami v 7,50 %. Vysokou školu s nepedagogickým zaměřením, tedy nejméně zastoupenou kategorií v položce, označila 1 respondentka, což činilo 2,50 %.

10 Výsledky průzkumu

Zbývající položky byly stěžejní pro naplnění cíle bakalářské práce.

Tabulka 5: Projevy agresivity předškolních dětí

Odpovědi	Počet odpovědí	Procentuální vyjádření
Fyzické napadání	35	21,60 %
Psychické napadání	8	4,94 %
Poškození předmětů a majetku	19	11,73 %
Psychická nevyrovnanost	29	17,90 %
Slovní agrese	33	20,37 %
Signál „pomoz mi“	3	1,85 %
Vzdor proti autoritě	12	7,41 %
Agresivní projev ve hře	23	14,20 %
Celkem	162	100,00 %

Graf 1: Projevy agresivity předškolních dětí

Tyto informace jsme zjišťovali pomocí položky s volnou odpovědí (viz tabulka 5 a viz graf 1), která respondentkám dala možnost vlastního vyjádření představy o projevech chování

agresivního dítěte. Celkově bylo zodpovězeno 162 odpovědí formou charakteristik, jež respondentky vypisovaly. Tyto odpovědi se daly shrnout do 8 hlavních kategorií.

V největším zastoupení, počtem 21,60 % s 35 odpověďmi, byla charakteristika agresivního dítěte, které se projevuje „fyzickým napadáním“ ostatních. Jako druhou kategorii, se 33 odpověďmi a 20,37 %, vyjádřily respondentky „slovní agresi“ dětí. Velké zastoupení odpovědí měla kategorie, která charakterizovala „psychickou nevyrovnanost“ agresivních dětí. Byla vyjádřena počtem 29 odpovědí a 17,90 %. 19 respondentek, tedy 11,73 %, charakterizovalo agresivní dítě, jako dítě, které často „poškozuje předměty a jiný majetek“. 12 respondentek, 7,41 %, vnímá agresivní dítě jako dítě, které „vzdoruje autoritě“. V dalším, menším zastoupení 4,94 %, tedy počtem 8 odpovědí, vnímají respondentky „psychické napadání“, jako agresivní projev předškolního dítěte. V nejmenším zastoupení, počtem 3 odpovědí a 1,85 %, vnímají respondentky projev agresivity předškolního dítěte jako signál, kterým „volá o pomoc“.

Tabulka 6: Setkání s agresivními dětmi v praxi

Odpověď	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
ano	34	85,00 %
ne	6	15,00 %
Celkem	40	100,00 %

Tabulka 6 popisuje položku, která zjišťovala, zda se učitelky mateřských škol setkaly s agresivně se chovajícím dítětem. Většinově respondentky odpověděly „ano“, tedy v 85 % s počtem 34 odpovědí. Z toho vyplývá, že převážná většina učitelek mateřských škol má zkušenosti s agresivními dětmi, nebo se s nimi ve své praxi setkala. Odpověď „ne“ uvedlo 6 respondentek, což je 15 % respondentek.

Tabulka 7: Nárůst agresivity

Odpověď	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
ano	32	80,00 %
ne	8	20,00 %
Celkem	40	100,00 %

Následující položka (viz tabulka 7) poukazuje na vyjádření názoru respondentek vzhledem k nárůstu agresivity u dětí v mateřských školách. Respondentky vyjádřily v 80 % počtem 32 odpovědí odpověď „ano“. Odpověď „ne“ určilo 20 % respondentek.

Tabulka 8: Projevy agresivity z hlediska věku a pohlaví

Odpověď	Pohlaví	Pohlaví v %	Věk			
			3–4 roky	4–5 roky	5–6 roky	na věku nezáleží
Dívky	2	5,00 %	0	2	0	0
Chlapci	27	67,50 %	0	3	4	20
Stejným dílem	11	27,50 %	1	0	1	9
Celkem	40	100,00 %	1	5	5	29

Položkou (viz tabulka 8) byly zjišťovány projevy agresivity vzhledem k věku a pohlaví předškolních dětí. Položka byla rozdělena do 3 hlavních kategorií. Tedy, zda je nárůst agresivity větší u dívek, chlapců či se agresivita projevuje stejným dílem u dívek i chlapců.

Dále nás zajímala ještě věková závislost, u které respondentky mohly podle svého mínění označit i věkové vymezení agresivních projevů dětí, případně zvolit variantu „na věku nezáleží“. Bylo zjištěno, že respondentky obecně považují za agresivnější „chlapce“. Toto mínění bylo vyjádřeno 67,50 %, počtem 27 odpovědí. Dále 11 respondentek, tj. 27,50 %, vybralo variantu „stejným dílem“, kdy se podle jejich názoru agresivita projevuje stejně u chlapců i dívek. Zbýlé 2 respondentky, tj. 5 %, mínily, že agresivnější jsou vzhledem k pohlaví „dívky“.

Tabulka 9: Příčiny vzniku agresivity a velikost jejich vlivu

Odpověď	Vliv					Celkem respondentů
	Velký	Střední	Malý	Žádný	Nevím	
Výchovný styl v rodině	39	1	0	0	0	40
Pracovní vytíženost v rodině	20	13	5	2	0	40
Nevhodné televizní programy	33	6	1	0	0	40
Vliv konzumní společnosti	11	23	3	0	3	40
Genetická, vrozená příčina	17	21	2	0	0	40
Opouštění od trávení času v přírodě	12	16	10	0	2	40
Nevhodné elektronické hry	29	7	4	0	0	40
Škola – učitel	7	11	19	3	0	40

Tabulka 10: Procentuální vyjádření příčin vzniku agresivity a velikosti jejich vlivu

Odpověď	Vliv					Celkem respondentů
	Velký	Střední	Malý	Žádný	Nevím	
Výchovný styl v rodině	97,50 %	2,50 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Pracovní vytíženost v rodině	50,00 %	32,50 %	12,50 %	5,00 %	0,00 %	100,00 %
Nevhodné televizní programy	82,50 %	15,00 %	2,50 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Vliv konzumní společnosti	27,50 %	57,50 %	7,50 %	0,00 %	7,50 %	100,00 %
Genetická, vrozená příčina	42,50 %	52,50 %	5,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Opouštění od trávení času v přírodě	30,00 %	40,00 %	25,00 %	0,00 %	5,00 %	100,00 %
Nevhodné elektronické hry	72,50 %	17,50 %	10,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Škola – učitel	17,50 %	27,50 %	47,50 %	7,50 %	0,00 %	100,00 %

Tabulky 9 a 10 obsahují data z položky zjišťující příčiny agresivity. Položka byla škálová a respondenty v ní označovaly podle svého úsudku míru velikosti vlivu uvedených příčin.

Součástí položky byla také doplňující alternativa, kdy pokud respondenty uvedly jako možnou příčinu vzniku agresivity „výchovní styl v rodině“ a zvolily variantu „velký“ x „střední“ x „malý“, měly doplnit i jaký výchovný styl mají na mysli. Další alternativou byla nabídka vypsání „jiné“ možné příčiny vzniku agresivity, ale tuto možnost nevyužila žádná z respondentek.

Z výčtu uvedených odpovědí uvedeme pořadí kategorií, u kterých respondenty označily, že mají „velký vliv“ jako příčiny vzniku agresivity.

Největší příčinou vyjádřenou 97,50 %, tj. 39 odpovědí, je podle respondentek „výchovní styl v rodině“. Druhou nejčastější příčinou byly „nevhodné televizní programy“, na které se děti dívají, a které na ně působí. Tato položka byla označena počtem 33 odpovědí, tj. 82,50 %. Následně respondenty uvedly, že ve „velkém vlivu“ na děti působí „nevhodné elektronické hry“, které byly označeny počtem 29 odpovědí, tj. 72,50 %. V 50 % je uvedena jako možná příčina také „pracovní vytíženost rodičů“. Na tom se shodlo 20 respondentek. Další kategorií, která „velkým vlivem“ na děti působí, je „genetická, vrozená příčina“, na čemž se shodlo 17 respondentek, tj. 42,50 %. 12 respondentek, tj. 30 %, považuje „opouštění od trávení volného času v přírodě“ jako příčinu „velkého vlivu“ a 7 respondentek, tj. 17,50 %, považuje za příčinu „velkého vlivu“ vzniku agresivity dětí v mateřských školách „škola – učitel“.

Tabulka 11: Výchovný styl v rodině

Délka	Počet odpovědí	Procentuální vyjádření
Direktivní	24	34,29 %
Liberální	33	47,14 %
Úzkostný	3	4,29 %
Zanedbávající	10	14,29 %
Celkem	70	100,00 %

Z tabulky 11 plynou výchovné styly, které respondentky měly na mysli, poté co označily jako možnou příčinu vzniku agresivity předškolních dětí „výchovný styl v rodině“ (viz tabulka 9, 10).

Položku vyplnily všechny respondentky, kdy se podařilo sesbírat celkem 70 odpovědí, jelikož v některých případech bylo respondentkami uvedeno více typů výchovných stylů.

Nejvíce respondentky uváděly výchovný styl „liberální“, který byl označen počtem 33 odpovědí, tj. 47,14 %. Jako druhý výchovný styl byl uveden výchovný styl „direktivní“, který představoval 34,29 %, tj. 24 odpovědí. Jako další výchovný styl byl podle respondentek výchovný styl „zanedbávající“. Toto uvedly respondentky počtem 10 odpovědí, tedy 14,29 %. Počtem 3 odpovědí, tj. 4,29 %, byl respondentkami považován za možnou příčinu vzniku agresivity výchovný styl „úzkostný“.

Tabulka 12: Metody přímé a nepřímé pedagogické práce a jejich míra využití učitelkami mateřských škol

Odpověď	Míra využití					Celkem respondentů
	Často využívám	Spíše využívám	Nevím	Spíše nevyžívám	Nevyžívám	
Motivační – pomocí odměn	18	17	0	5	0	40
Tresty a zákazy	3	11	1	18	7	40
Regulační hry k potlačení agresivity	9	22	5	3	1	40
Motivační hry k potlačení agresivity	14	24	0	2	0	40
Alternativní způsoby řešení	2	22	7	6	3	40
Řešení pouze rodiči	2	6	0	21	11	40
Pomoc dalších odborníků	3	13	3	12	9	40

Tabulka 13: Procentuální vyjádření metod přímé a nepřímé pedagogické práce a jejich míry využití učitelkami mateřských škol

Odpověď	Míra využití					Celkem respondentů
	Často využívám	Spíše využívám	Nevím	Spíše nevyžívám	Nevyžívám	
Motivační – pomocí odměn	45,00 %	42,50 %	0,00 %	12,50 %	0,00 %	100,00 %
Tresty a zákazy	7,50 %	27,50 %	2,50 %	45,00 %	17,50 %	100,00 %
Regulační hry k potlačení agresivity	22,50 %	55,00 %	12,50 %	7,50 %	2,50 %	100,00 %
Motivační hry k potlačení agresivity	35,00 %	60,00 %	0,00 %	5,00 %	0,00 %	100,00 %
Alternativní způsoby řešení	5,00 %	55,00 %	17,50 %	15,00 %	7,50 %	100,00 %
Řešení pouze rodiči	5,00 %	15,00 %	0,00 %	52,50 %	27,50 %	100,00 %
Pomoc dalších odborníků	7,50 %	32,50 %	7,50 %	30,00 %	22,50 %	100,00 %

Dále jsme zjišťovali metody přímé a nepřímé pedagogické práce, které učitelky mateřských škol využívají při práci s agresivními dětmi. Učitelky měly na výběr ze sedmi kategorií, které jsou uvedeny v tabulce 12 a 13 a označovaly míru jejich vlastního využití v praxi.

Tato položka, která určovala míru využití uvedených metod přímé a nepřímé pedagogické práce, byla škálová.

Z uvedených odpovědí zmíníme u každé kategorie vybranou míru využití, na které se shodlo nejvíce respondentek.

Metody „motivační – pomocí odměn“ využívají učitelky „často“ ve 45 % případů.

Z tabulek 12 a 13 vyplývá, že u ostatních metod byla nejčastěji označována možnost „spíše využívám“. U této možnosti využití byl zjištěn největší počet odpovědí u tří kategorií metod přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi. U kategorie týkající se „motivačních her“ to bylo 24 odpovědí, což je 60 %. Dále respondentky shodně ve 22 odpovědích, tedy v 55 %, uvedly „regulační hry“ a „alternativní způsoby řešení“.

Položka také vedla ke zjištění míry využití metod „trestů a zákazů“. 18 respondentek odpovědělo, že tyto metody „spíše nevyžívají“, což je 45 % z celkového počtu. 7 respondentek v 17,50 % „nevyžívají“ metody „trestů a zákazů“ vůbec.

V této položce se respondenty také vyjádřily k možnosti ponechat „řešení pouze na rodičích“. Bylo zjištěno, že tuto možnost respondenty počtem 21 odpovědí, tj. 52,50 % „spíše nevyužívají“ a v 27,50 % tuto možnost „nevyužívají“ vůbec.

Tabulka 14: Míra efektivity metod přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi

Odpověď	Míra efektivity					Celkem respondentů
	Velmi efektivní	Spíše efektivní	Nevím	Spíše neefektivní	Neefektivní	
Motivační – pomocí odměn	18	17	1	4	0	40
Tresty a zákazy	4	9	1	21	5	40
Regulační hry k potlačení agresivity	7	23	8	1	1	40
Motivační hry k potlačení agresivity	18	20	2	0	0	40
Alternativní způsoby řešení	4	19	15	2	0	40
Řešení pouze rodiči	0	7	5	20	8	40
Pomoc dalších odborníků	8	19	11	2	0	40

Tabulka 15: Procentuální vyjádření míry efektivity metod přímé a nepřímé pedagogické práce

Odpověď	Míra efektivity					Celkem respondentů
	Velmi efektivní	Spíše efektivní	Nevím	Spíše neefektivní	Neefektivní	
Motivační – pomocí odměn	45,00 %	42,50 %	2,50 %	10,00 %	0,00 %	100,00 %
Tresty a zákazy	10,00 %	22,50 %	2,50 %	52,50 %	12,50 %	100,00 %
Regulační hry k potlačení agresivity	17,50 %	57,50 %	20,00 %	2,50 %	2,50 %	100,00 %
Motivační hry k potlačení agresivity	45,00 %	50,00 %	5,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Alternativní způsoby řešení	10,00 %	47,50 %	37,50 %	5,00 %	0,00 %	100,00 %
Řešení pouze rodiči	0,00 %	17,50 %	12,50 %	50,00 %	20,00 %	100,00 %
Pomoc dalších odborníků	20,00 %	47,50 %	27,50 %	5,00 %	0,00 %	100,00 %

Tato položka (viz tabulka 14, 15) navazovala na položku předchozí, která zjišťovala míru využití metod přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi. Cílem této položky bylo zjistit, za jak efektivní považují konkrétní uvedené metody učitelky mateřských škol. V položce byla nabídnuta škála míry efektivity metod přímé a nepřímé pedagogické práce a respondenty své odpovědi vybíraly opět v tabulce.

18 respondentek, tj. 45 %, považují za „velmi efektivní“ metodu „motivační – pomocí odměn“ a metodu „motivačních her“.

Učitelky největším počtem volily škálu „spíše efektivní“. Metodu využití „regulačních her“ k potlačení agresivity označily počtem 23 odpovědí, tedy v 57,50 %. Dále uvedly metodu „motivačních her“, kde byl celkový výčet 20 odpovědí, což je 50 %. V 47 %, tedy počtem 19 odpovědí, mínily respondenty jako „spíše efektivní“ metody „alternativních způsobů řešení“ a „pomoc dalších odborníků“.

Naopak je patrné, že jako „spíše neefektivní“ jsou podle respondentek metody „trestů a zákazů“, na čemž se shodlo 21 respondentek, což je 52,50 %. Shodně volenou odpověď „spíše neefektivní“ u kategorie ponechat řešení agresivity dětí „pouze na rodičích“, označilo 20 respondentek, tedy 50 %.

Shrňme-li hodnoty uvedené v tabulce 14 a 15, tak za méně efektivní či neefektivní metody přímé a nepřímé pedagogické práce s agresivními dětmi považují učitelky mateřských škol metody trestů a zákazů a jednostranné řešení ze strany rodičů. Ostatní metody přímé a nepřímé pedagogické práce považují respondenty při práci s agresivními dětmi za poměrně efektivní.

Tabulka 16: Prevence agresivity dětí v mateřské škole

Odpověď	Počet odpovědí	Procentuální vyjádření
Preventivní program je zařazen v švp	17	26,15 %
Vytváření preventivních projektů v mateřské škole	7	10,77 %
Vybavení školní knihovny odbornou literaturou	17	26,15 %
Škola využívá spolupráce s odborníky	14	21,54 %
Ne	7	10,77 %
Jiné	3	4,62 %
Celkem	65	100,00 %

Položka vedla ke zjištění preventivních aktivit mateřských škol vzhledem k potlačení agresivity dětí v mateřských školách. Výčet všech odpovědí činil počet 65, protože

respondentky měly možnost volit více odpovědí a odpověď „jiné“, kde měly možnost volné odpovědi. Možnost „volné“ odpovědi využily respondentky ve 3 případech. Zbýlých 5 kategorií v položce bylo uzavřených.

Z tabulky 16 bylo zjištěno, že v mateřských školách je prevence shodná ve dvou volených kategoriích v počtu 17 odpovědí, tj. 26,15 %. Mateřské školy preferují v rámci prevence „vybavení školní knihovny odbornou literaturou“ k problematice a začleňují „preventivní program k potlačení agresivity do svých ŠVP“.

Počtem 14 odpovědí, tj. 21,54 % v mateřských školách využívají jako prevenci potlačení agresivity předškolních dětí „spolupráci s dalšími odborníky“.

V 10,77 %, tj. 7 odpovědí, vytvářejí školy „preventivní projekty“. A ve shodném množství respondentky uvedly, že se prevencí potlačení agresivity v mateřské škole vůbec nezabývají.

Zbýlé 3 odpovědi, tedy 4,62 %, byla možnost „jiná“, ve které své mínění mohly respondentky volně rozepsat. Uváděly využívání školení týkající se prevence agresivity.

Lze tedy tvrdit, že mateřské školy se ve většině případů prevencí k potlačení agresivity dětí zabývají.

Tabulka 17: Osobní zájem učitelek o problematiku agresivity dětí v mateřských školách

Odpověď	Počet odpovědí	Procentuální vyjádření
Ano, využívám odborné literatury	12	20,69 %
Navštěvuji školení a seminář	18	31,03 %
Využívám internetových a jiných odborných diskuzí na toto téma	8	13,79 %
Nadstandardně se problematikou nezabývám	20	34,49 %
Celkem	58	100,00 %

Položkou, na kterou poukazuje tabulka 17, byl sledován zájem učitelek mateřských škol o problematiku agresivity dětí v mateřských školách. Respondentkám byly nabídnuty

4 kategorie. Jednou z kategorií byla kategorie „ano, využívám odborné literatury“. Zde mohly respondenty volně rozepsat, jakou odbornou literaturu k problematice mají na mysli.

Respondentky měly možnost vyjádřit svůj postoj k problematice označením více kategorií najednou.

V 34,48 %, tj. počtem 20 odpovědí, respondenty uvedly, že problematikou agresivity dětí se samy nadstandardně nezabývají. 18 respondentek v 31,03 % uvedly, že se věnují problematice formou školení a seminářů.

Možnost využití odborné literatury, byla označena 20,69 % a tuto možnost tedy využívá 12 respondentek. Konkrétní literatura byla respondentkami uvedena ve 4 případech (uvedená literatura: Informatorium: časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v mateřské škole a školní družině, Malý tyran: Prekopová, Hry pro zvládání agresivity a neklidu: Šimanovský).

Počtem 8 odpovědí a 13,79 % byla v nejmenším zastoupení kategorie „využívání internetových a jiných odborných diskuzí“ k problematice agresivity dětí v mateřské škole.

Tabulka 18: Vhodné řešení konkrétních případů agresivních dětí v mateřských školách

Odpověď	Počet respondentů	Procentuální vyjádření
Spolupráce rodiny a školy	40	100,00 %
Řešení ponechat na mateřské škole	0	0,00 %
Řešení ponechat na rodičích	0	0,00 %
Celkem	40	100,00 %

Položkou bylo sledováno, jaké mínění mají respondenty o konkrétních řešeních případů agresivních dětí. V dotazníku měly možnost výběru ze tří kategorií (viz tabulka 18). Ve 100% shodě uvedly, že je podstatné, aby se na řešení konkrétních případů agresivních dětí v mateřských školách podílela „rodina ve spolupráci se školou“. Další kategorie nabízely možnost „ponechat řešení pouze na mateřské škole“ nebo „ponechat řešení pouze na rodičích“. Tyto možnosti respondenty neoznačily.

11 Ověření hypotéz

1. Hypotéza: Učitelky v mateřské škole využívají při regulaci agresivity dětí předškolního věku více metody odměn a trestů než další metody přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku.

Ověření hypotézy

Tabulka 19: Součet položek „často využívám“ a „vyžívám“ metody přímé a nepřímé pedagogické práce

Odpověď	Míra využití		Celkem respondentů	Procentuální součet míry využití
	Často využívám	Spíše využívám		
Motivační – pomocí odměn	18	17	35	87,50 %
Tresty a zákazy	3	11	14	35,00 %
Regulační hry k potlačení agresivity	9	22	31	77,50 %
Motivační hry k potlačení agresivity	14	24	38	95,00 %
Alternativní způsoby řešení	2	22	24	60,00 %
Řešení pouze rodiči	2	6	8	20,00 %
Pomoc dalších odborníků	3	13	16	40,00 %

Vzhledem k tomu, že jedna z metod přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku byla v dotazníku označena jako více využívaná než metody odměn a trestů, tak se tato hypotéza nepotvrdila. Ze sesbíraných dat (viz tabulka 19) je zřejmé, že metody odměn byly respondentkami využívány v 87,50 % a metody trestů v 35 %, na druhé straně respondenty v 95 % uvedly využívání metody motivačních her k potlačení agresivity.

Podle autorky respondenty mohou vnímat metody „trestů“ jako pedagogické metody, které mají z výchovného hlediska malý a krátkodobý význam, a proto je využívají v menší míře. Metody „odměn“ učitelky využívají častěji, protože podle názoru autorky bakalářské práce jsou pro děti přitažlivější a děti jsou pro odměnu (zvláště hmotnou – u menších dětí bonbón, aj.) ochotny udělat mnohé, i když i odměna by neměla být využívána nadměrně, protože se její hodnota následně ztrácí. Jak se ukázalo v největší míře učitelky využívají k potlačení agresivity dětí „motivační hry k potlačení agresivity“. V mateřské škole je

motivace nesmírně důležitá a učitelky si pravděpodobně uvědomují, že vhodně zvolená motivace má pro děti velké kouzlo, obzvláště pokud je propojena s hrou. Děti jsou velmi důvěřivé a hra je pro ně v tomto věku tou nejpřirozenější činností. Zvláště pokud je hra dobře vybrána, může v dětech hluboce zakořenit vhodné hodnoty, případně žádoucí vzorce chování a další. Tyto hry s vhodnou motivací mohou mít význam i pro agresivně jednající dítě a mohou napomoci k potlačení jejich agresivity.

2. Hypotéza: Učitelky mateřských škol pokládají při potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku metody odměn a trestů za efektivnější než další metody přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivních projevů dětí předškolního věku.

Ověření hypotézy

Tabulka 20: Součet položek „velmi efektivní“ a „spíše efektivní“ metody přímé a nepřímé pedagogické práce

Odpověď	Míra efektivity		Celkem respondentů	Procentuální vyjádření míry efektivity
	Velmi efektivní	Spíše efektivní		
Motivační – pomocí odměn	18	17	35	87,50 %
Tresty a zákazy	4	9	13	32,50 %
Regulační hry k potlačení agresivity	7	23	30	75,00 %
Motivační hry k potlačení agresivity	18	20	38	95,00 %
Alternativní způsoby řešení	4	19	23	57,50 %
Řešení pouze rodiči	0	7	7	17,50 %
Pomoc dalších odborníků	8	19	27	67,50 %

Z tabulky 20 je patrné, že metodu „odměn“ považuje 87,50 % respondentek za efektivní. Metody „trestů“ byly považované za efektivní v 32,50 %. Bylo tedy zjištěno, že metody odměn a trestů byly respondentkami považovány za méně efektivní, než jedna z metod přímé a nepřímé pedagogické práce. Jednalo se o metodu využívání „motivačních her“, která byla respondentkami vyhodnocena jako efektivní v 95 %. Byla tedy považována za efektivnější než metody odměn a trestů. Druhá hypotéza se tedy také nepotvrdila.

Podle názoru autorky bakalářské práce došlo k těmto zjištěním proto, že učitelky zjišťují nebo ví, že trest jako pedagogická metoda k potlačení agresivity není z dlouhodobého hlediska efektivní, protože trest v dítěti může pudit spíše negativní emoce a projevy chování. Výsledek u odměn odměn může být z pohledu autorky důsledkem toho, že mívá pro učitelky okamžitý pozitivní výsledek a zpravidla dítě ihned reaguje, reguluje a mění kvůli odměně své chování. Ovšem ani tato metoda, zvláště u agresivních dětí, není dlouhodobým řešením regulace agresivity.

Motivační hry mohou být považovány za efektivní z toho důvodu, že hra bývá pro děti zajímavá, ihned nastupuje změna v jejich chování a pozornosti. Pokud je hra pro děti něčím zvláště zajímavým, děti si vyžadují její opakování a stává se jejich oblíbenou činností. Pokud tedy v sobě konkrétní motivační hra nese prvky hodnot, které děti vedou ke správným vzorcům chování, tak se opakovaným hraním může stát efektivní vzhledem ke změnám v chování agresivního dítěte.

3. Hypotéza: Učitelky mateřských škol pokládají za vhodnější řešení projevů agresivity dítěte propojení a spolupráci rodiny a školy a využití jejich přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity než ponechat řešení pouze na rodičích.

Ověření hypotézy: Z tabulky 18 vyplývá, že ve 100 % respondentky považují za vhodnější při řešení projevů agresivity dítěte propojení a spolupráci rodiny a školy a využití jejich přímé a nepřímé pedagogické práce než ponechat řešení pouze na rodičích. Třetí hypotéza se tedy potvrdila.

Podle názoru autorky bakalářské práce respondentky pravděpodobně preferovaly možnost propojení a spolupráci rodiny a školy a využití jejich přímé a nepřímé pedagogické práce při řešení projevů agresivity dítěte proto, že vnímají rodiče jako partnery. Rodiče a rodina jsou hlavní složkou výchovy dítěte, přesto ponechání řešení pouze na rodičích není dle respondentek vhodné. V mateřské škole děti tráví mnoho času a pokud mají sklony k agresivnímu chování, musí tyto projevy řešit i učitelky. Učitelky samozřejmě nemohou jednat bez souhlasu a vědomí zákonných zástupců. Navíc řeší-li se takový problém, jako je přetrvávající agresivita u dítěte, je nutné nastavit stejná nebo podobná pravidla, která se budou shodovat jak v domácím, tak ve školním prostředí.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívané k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách a zjistit, která z těchto metod je nejčastěji využívána v praxi. V dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že se učitelky mateřských škol s agresivními dětmi setkávají a současně bylo zjištěno, že učitelky vnímají problematiku zvyšující se agresivity u dětí předškolního věku, jako problematiku, která narůstá a je v mateřských školách stále častějším jevem.

Agresivita dětí se stává v současné době velkým problémem. Autorka si zvolila téma bakalářské práce na základě vlastní zkušenosti z praxe učitelky v mateřské škole, kde se s těmito problémy setkala a setkává.

Učitelky mateřských škol mají denně na starost vzdělávání dětí, byť v té nejprvotnější formě, se kterou se dítě v rámci školského systému setkává. Vzdělávání je důležitou součástí v životě člověka, ale je nutné si uvědomit, že v tomto raném věku je nutná i ochrana zdraví a bezpečí dětí. Bezpečí a zdraví fyzické i psychické může být narušeno, vyrůstá-li dítě vedle malého „agresora“. Nelze pominout ani ohrožení zdraví a bezpečí malého „agresora“ samotného a jeho další vývoj.

V předškolním věku dochází u dítěte k mnoha změnám, nastává období vrůstání do společnosti z hlediska přechodu z rodinného prostředí do mateřské školy, která bývá pro děti první společenskou institucí, ve které je z pravidla poprvé bez matky a rodiny. Vstupem do mateřské školy dítě překonává mnohé problémy. Některé děti zvládají vstup do mateřské školy lépe, pro jiné je náročnější a těžší. Děti reagují různými způsoby, projevují se a chovají podle svých specifických potřeb a individuálních zvláštností. Učitelka v mateřské škole by měla respektovat všechny děti a snažit se jim cestu a vstup „do velkého světa“ bez rodičů ulehčit a zpříjemnit. Je přirozené, že dětský projev má velmi širokou škálu reakcí, emocí a dalších projevů. Děti se snaží svůj životní prostor různě vymezovat. Nastává však problém pokud dítě svůj osobní prostor vymezuje pomocí agrese. V případě takových problémů v chování by mělo být úkolem učitelky, pokusit se hledat způsoby a metody řešení, které povedou k potlačení agresivních projevů dětí a tyto problémy ve spolupráci s rodinou optimalizovat.

V bakalářské práci se autorka snažila teoreticky přiblížit problematiku agresivních dětí v mateřských školách. Nedílnou součástí byla charakteristika vývojových mezníků, tedy

vývoj jedince od početí až po předškolní věk dítěte, který byl popsán podrobněji. Zabývali jsme se i charakteristikou mateřských škol jako institucí a učitelkami, jako součástí mateřských škol. V práci byly popsány možné projevy a charakteristika agresivních dětí a na základě toho byly uvedeny možné metody přímé a nepřímé pedagogické práce a metody odměn a trestů, které mohou být využívány učitelkami mateřských škol k potlačení agresivity dětí předškolního věku.

V bakalářské práci byly formulovány tři hypotézy. Hypotézy 1 a 2 byly vyhodnoceny jako neplatné a hypotéza 3 byla vyhodnocena jako platná.

Důležité pro nás bylo zjistit, které metody přímé a nepřímé pedagogické práce využívají učitelky mateřských škol k potlačení agresivity dětí předškolního věku ve své praxi a zda jsou podle nich efektivnější a využívanější než metody odměn a trestů. Bylo zjištěno, že učitelky mateřských škol využívají a považují za efektivní metodu odměn. Za více využívanou však považují metodu motivačních her, kterou využívají ve své praxi častěji. Zrovna tak ji považují za více efektivní při potlačení agresivity dětí předškolního věku. Metoda trestů byla vyhodnocena jako méně využívaná a neefektivní metoda. Na základě těchto zjištění byly hypotézy 1 a 2 vyhodnoceny jako neplatné.

Třetí hypotéza ověřovala, zda je podle názoru učitelek vhodnější při řešení konkrétních případů agresivity dítěte propojit spolupráci rodiny a školy, než ponechat řešení pouze na rodičích. Učitelky mateřských škol ve 100 % uvedly, že považují za vhodnější řešení agresivních projevů dětí předškolního věku spolupráci školy s rodinou. Jedině taková spolupráce může vést k žádoucím výsledkům vzhledem problémovým způsobům chování dětí. Na základě tohoto zjištění byla 3. hypotéza vyhodnocena platná.

Závěrem lze říci, že učitelky mateřských škol mají povědomí o problematice zvyšující se agresivity dětí předškolního věku v mateřských školách. Na základě zjištěných výsledků se učitelky v mateřských školách ve větší či menší míře věnují prevenci agresivity u dětí zařazováním preventivních programů do svých ŠVP, vybavením školní knihovny odbornou literaturou, či spoluprací s odborníky. Zajímavým zjištěním bylo, že přestože využívají ve větší či menší míře metody odměn a trestů i další metody přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity dětí předškolního věku v mateřských školách a jejich domovské mateřské školy vytvářejí preventivní opatření, více a nadstandardně se ale učitelky touto problematikou nezabývají.

Navrhovaná opatření

Na základě výsledků plynoucích z dotazníkového šetření lze navrhnout následující opatření. Děti předškolního věku jsou vzhledem ke svému vývoji a věku odkázány na vedení a pomoc dospělých. Z toho důvodu by měli právě dospělí, v první řadě rodiče, ale také učitelky mateřských škol, předávat dítěti správné hodnoty a vzorce chování, které nepovedou v dalším vývoji k protispolečenskému jednání a porušování pravidel.

Pokud se učitelky setkají s agresivně jednajícím dítětem, je nutné hledat vhodná opatření, která povedou k zlepšení a optimalizaci problémů. Za vhodné a optimální řešení lze považovat v první řadě propojení následujících složek působících na dítě a jeho vývoj. Jedná se o propojení spolupráce a komunikace mezi rodinou a školou a případné vyhledání odborné pomoci. Dále vyhledávání příčin vedoucích k agresivitě. Učitelky by měly také využívat a vyhledávat vhodné metody přímé a nepřímé pedagogické práce potlačující agresivitu. Nedílnou součástí je i prohlubování vlastního povědomí o problematice agresivity předškoláků. Důležité je umět vnímat dítě jako individualitu a respektovat ho a neodsuzovat na základě jeho problému, se kterým potřebuje pomoci.

Pedagogická profese je poslání, které má velkou sílu a hodnotu. Hodnoty, které děti přebírají v mateřských školách, jsou pro ně velmi důležité a mohou v nich ponechat mnoho dobrého. Každý malý či větší pozitivní pokrok, kterého pedagog v rámci svého působení dosáhne, je sám o sobě velkou hodnotou nejen pro učitele, ale hlavně pro dítě samotné, které si samo bez správného vedení a vzoru pomocí neumí.

V životě ve společnosti by se lidé měli přinejmenším respektovat a žít ve vzájemné úctě. Pokud povedeme k respektu a úctě děti již od raného věku, mohou si tyto vzorce chování nést do dospělosti a do další životní cesty, která je čeká.

Seznam použitých zdrojů

- ANTIER, E., 2011. *Agresivita dětí*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-881-4.
- BOROVÁ, B., 2013. Relaxační techniky a hry v pedagogické praxi. *Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let MŠ a ŠD*, roč. 20, č. 9, s. 10. ISSN 1210-7506.
- ČÁP, J., 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV. ISBN 80-85566-15-3.
- ČÁP, J., MAREŠ, J., 2007. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ERKERT, A., 2004. *Hry pro usměrňování agresivity: 100 námětů pro činnosti*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-938-0.
- HAEFELE, B., WOLF-FILSINGER, M., 1993. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: Pomoc pro rodiče a vychovatele*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-85282-57-7.
- KROPÁČKOVÁ, J., 2003. Kde se berou násilníci? *Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let MŠ a ŠD*, roč. 10, č. 10, s. 10. ISSN 1210-7506.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., eds., 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MICHALOVÁ, Z., 2012. *Předškolák s problémovým chováním*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0182-3.
- NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, 2014. Obecné informace. In: *Národní ústav pro vzdělávání: Školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [vid. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/obecne-informace-2>
- PONĚŠICKÝ, J., 2010. *Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie*. 2. dopl. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-378-3.
- PREKOPOVÁ, J., 2009. *Malý tyran*. 6. rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-589-9.

ŠIMANOVSKÝ, Z., 2002. *Hry pro zvládání agresivity a neklidu*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-689-6.

ŠIMANOVSKÝ, Z., MERTIN, V., 1996. *Hry pomáhají s problémy: Hry a hrátky pro rodiče a dítě*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-85282-93-3.

ŠPAŇHELOVÁ, I., 2005. Jak usměrňovat agresivitu u dětí předškolního věku. In: *Výchova ke zdraví* [online]. [vid. 25. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/download/file/agresivita.pdf>

TĚTHALOVÁ, M., 2013. S agresí se setkáváme dnes a denně. *Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let MŠ a ŠD*, roč. 20, č. 11, s. 10. ISSN 1210-7506.

VYMĚTAL, J., 2003. *Lékařská psychologie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-740-X.

WIKYSKRIPTA, 2014a. Psychologie a psychoterapie. In: *WikySkripta* [online]. [vid. 27. 3. 2014]. ISSN 1804-6517 Dostupné z: http://www.wikiskripta.eu/index.php/Psychologie_a_psychoterapie

WIKYSKRIPTA, 2014b. Rozdělení dětského věku a charakteristiky jednotlivých období. In: *WikySkripta* [online]. [vid. 27. 3. 2014]. ISSN 1804-6517. Dostupné z: http://www.wikiskripta.eu/index.php/Rozd%C4%9Blen%C3%AD_d%C4%9Btsk%C3%A9ho_v%C4%9Bku_a_charakteristiky_jednotliv%C3%BDch_obdob%C3%AD#Batolec.C3.AD_v.C4.9Bk

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro učitelky mateřských škol (viz s. 33)

DOTAZNÍK PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL

Vážená paní učitelko,

jsem studentkou 3. ročníku Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci, studijního oboru Speciální pedagogika předškolního věku.

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který slouží k získání dat pro mou bakalářskou práci. Bakalářská práce se zabývá agresivními dětmi v mateřských školách a metodami, které učitelky využívají k potlačení agresivního chování dětí. Vámi vyplněný dotazník a získaná data budou využity pouze k účelům mé bakalářské práce a zůstanou anonymní.

Velmi Vám děkuji za Váš čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Ladislava Tarčoňová

Vámi zvolené odpovědi zaškrtněte nebo krátce doplňte.

1) V jakém typu mateřské školy pracujete?

- ☐ „běžná“ mateřská škola ☐ „speciální“ mateřská škola

2) Napište stručně, jaké jsou podle Vás projevy chování agresivního dítěte v mateřské škole?

.....

.....

.....

.....

3) Setkali jste se ve své praxi v mateřské škole s agresivními dětmi?

- ☐ ano
- ☐ ne

4) Vyrůstá podle Vás agresivita dětí v mateřské škole?

- ☐ ano
- ☐ ne

5) Agresivita se podle Vás více objevuje?

(pokud máte za to, že záleží na věku, označte také věk)

- ☐ u dívek: ☐ 3–4 roky ☐ 4–5 let ☐ 5–6 (7) let ☐ na věku nezáleží
- ☐ u chlapců: ☐ 3–4 roky ☐ 4–5 let ☐ 5–6 (7) let ☐ na věku nezáleží
- ☐ stejným dílem u dívek i chlapců:
- ☐ 3–4 roky ☐ 4–5 let ☐ 5–6 (7) let ☐ na věku nezáleží

6) Jaká je podle Vás příčina vzniku agresivity předškolních dětí – v tabulce označte pomocí X, jak velký či malý vliv mají uvedené možnosti na vznik agresivity předškolních dětí?

	Velký	Střední	Malý	Žádný	Nevím
Výchovný styl v rodině					
Pracovní vytíženost v rodině					
Nevhodné televizní programy					
Vliv konzumní společnosti					
Genetická, vrozená příčina					
Opouštění od trávení času v přírodě					
Nevhodné elektronické hry					
Škola – učitel					

☐ Pokud jste v tabulce označili u možnosti „Výchovný styl v rodině“ variantu: Velký x Střední x Malý, uveďte stručně, jaký výchovný styl máte na mysli:

.....

☐ Pokud je podle Vás další, JINÁ příčina vzniku agresivity předškolních dětí, pak ji popište:

.....

.....

7) Jaké metody přímé a nepřímé pedagogické práce využíváte ve své praxi při práci s agresivními dětmi v mateřské škole?

(označte pomocí X)

	Často využívám	Spíše využívám	Nevím	Spíše nevyužívám	Nevyužívám
Motivační – pomocí odměn					
Tresty a zákazy					
Regulační hry k potlačení agresivity					
Motivační hry k potlačení agresivity					
Alternativní způsoby řešení					
Řešení pouze rodiči					
Pomoc dalších odborníků					

8) Na kolik jsou podle Vás efektivní v tabulce uvedené metody k potlačení agresivity u dětí v mateřských školách?

(označte pomocí X)

	Velmi efektivní	Spíše efektivní	Nevím	Spíše neefektivní	Neefektivní
Motivační – pomocí odměn					
Tresty a zákazy					
Regulační hry k potlačení agresivity					
Motivační hry k potlačení agresivity					
Alternativní způsoby řešení					
Řešení pouze rodiči					
Pomoc dalších odborníků					

9) Zabývá se Vaše mateřská škola zvýšenou prevencí potlačení agresivity u předškolních dětí?

- ☐ preventivní program je zařazen v ŠVP
- ☐ vytváření preventivních projektů v mateřské škole
- ☐ vybavení školní knihovny odbornou literaturou
- ☐ škola využívá spolupráce s odborníky
- ☐ ne
- ☐ jiné:

10) Zabýváte se Vy osobně nějak více problematikou agresivity v mateřské škole?

- ☐ ano, využívám odborné literatury (pokud jste zaškrtnli, jakou konkrétní literaturu znáte)

.....

.....

.....

- ☐ navštěvuji školení a semináře
- ☐ využívám internetových a jiných odborných diskuzí na toto téma
- ☐ nadstandardně se problematikou nezabývám

11) Jaké je podle Vás vhodné řešení konkrétních případů agresivních dětí v mateřských školách?

- ☐ vhodné řešení je spolupráce rodiny a školy a jejich přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity
- ☐ řešení je vhodné ponechat zcela a jen na mateřské škole a využití jejich přímé a nepřímé pedagogické práce k potlačení agresivity
- ☐ řešení je vhodné ponechat zcela a jen na rodičích

12) Jaká je délka Vaší pedagogické praxe v mateřské škole?

- ☐ 1–5 let
- ☐ 6–10 let
- ☐ 11–15 let
- ☐ 16–20 let
- ☐ Nad 20 let

13) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- ☐ střední škola pedagogická
- ☐ vysoká škola s pedagogickým zaměřením
- ☐ střední škola s „nepedagogickým“ zaměřením
- ☐ vysoká škola s „nepedagogickým“ zaměřením
- ☐ jiné: